locus classicus: A traveler disguised

מענדעלע מוכר-ספרים
1888

א מעשה איבער א מעשה.

אמר מענדעלי מוכר ספרים, זאגט מענדעלי מוכר ספרים: נעדאנקט און נעלויבט זיין ליעבער נאמען פאר דיאביידע קהילות קאבצאנסק און טונעיאדעווקע אין דער סביבה פון גלופסק—דרייא קק״ן, מיט וועלכע ער האט בעשיינט זיין וועלט און אין וועלכע ער האט בעזעצט זיינע געליעבטע קינדער ישראל, צופריווען זייא דארט, פאר גרויס ליעבשאפט, מיט אלע זיינע נסיונות, אויב זייא וועלען קענען אויסהאלטען יודעשקייט; (זיך אפצוזאגען פון עולם הזה, צוברעכען דיא תאוה פון עסען און נאך אזעלכע מיאוסע תאוות, אהן וועלכע אנדערע מענשען, פראסטע בשר-ודם, קענען געוועהנטליך זיך נישט בעגעהען;) בכדי דורך דעם זאל זייא צוקעצט אדוואויל-און נוט זיין דא אויף דער וועלט, אויך דארט אויף יענער וועלט... קאבצאנסק און טונעיאדעווקע האבען אויף קידוש השם אויסגעהאלטען דיא פראבע נאר איין אנטיק, בעשיינפערליך געוויזען, ווער זייא זיינען, וואס זייא קענען און צו-וואס זייא טויגען. — געלויבט און געאכפערט זיין היילינער נאמען פאר דער גרויסער זכיה, וואס ער האט מיך, ארעמען בעל-עבורה, מזכה געווען, צו זיין דער שליח, לויפען אצינד צו דיא דאזיגע קק״ן מיט א גוטער בשורה.

מזל טוב דיר, קאבצאנסק! מזל טוב דיר, טונעיאדעווקע! אז-וואויל-און נוט איז אייך ביידע! נרצה, איהר וועט אם-ירצה-השם בעווילינט ווערען מאקי באלד, באלד....

קוועטשט מיך נישט, אין איין אטהעם אפצוזאגען, וואס דיא בשורה בעטייט. האט צייט, איך בעט אייך. איהר האט אזוי פיעל צעהנדלינער יאהר אין צרות, אין לייד נעווארט, וועט אייך דער גוטער יאהר נישט צונעהמען ווארטען נאך אביסיל. איהר זענט דאך צו אזעלכע זאכען שוין געוועהנט געווארען, שוין פיעל מאל אין אייער לעבען בעוויזען, אזא איין אייזערנעם כח אויף אזוי פיעל איבערצוטראגען און אלץ ווארטען... האט איהר אליין נאר מאקי, איינע און ווארטען... ווארטען...

דער נאָנצער וועלט. — נאָר ווייל די מעשה איז, אויב איהר קענט, אָדער קענט נישט, פאַר מיר איז אלץ גלייך. איך האָב מיך פיינט צו חאַפּען. בייא מיר, אזוי וויא איהר קוקט מיך אָן, איז אלסדינג מיט א סדר, פּאַמעליכין, נישט נעיאָגט. דאָס פּערדיל מיינס אפילו ריהרט זיך אויך שטאַרק בערעכענט, קוים קוים וואָס עס הייבט א פוס, נישט נעאיילט. איהר מוזט פריהער אויסהערען דיא גאַנצע מעשה מיט קאָפּ, ביז עס וועט קומען דערצו, וואָס דיא גוטע בשורה איז און וואָס פאַר א גליקען שטעהט אייך פיר. דיא מעשה אליין פאַר זיך, נאָר אָהן אלע זאַכען, האָט אויך א ווערטה און נייטיג טאַקי צו וויסען. אוי, קען איך אייך ברידערליך! בייא אייך איז נאָר דער שפּיטץ, אזוינס, וואָס פּאַסט צום עסק. יענער איז בייא אייך חשוב, א זעהר אַנגעלייגטער נאָסט, נאָר כל־זמן איהר בעדאַרפט בייא איהם עפּיס אָנשמעקען, קוים אָבער האָט איהר אַרויסדערטאַפּט בייא איהם יענעס, וואָס מוין, וואָלט איהר שוין נערען נעוועזן זיינער פּטור צרוווערען, וויא איין אויסנעקוועטשטע לימאָנע. אויף כפּרות בעדאַרפט איהר איהם שוין האָבען מיט זיינע מעשהליך, גלייבע ווערטליך און אלע זיינע איבעריגע חכמות... איהר מיינט נישט אזוי דיא הגדה, וויא דיא קנידליך. ניין ברידערליך! זאָג איך אייך נאָך א מאָל בפירוש, מיינט אייך, וואָס איהר ווילט, בייא מיר וועט איהר זאָגען דיא הגדה, נישקשה, זיך פריהער אָנלייענען, אָנזאָגען וויא א פּויק, ביז וואַנען איהר וועט דער׳לעבען זעהען דיא קנידליך. נישט דאָס בין איך אויסען.

קאַבצאַנסק! נעדענקסט־דוא, נעדענקסט־דוא דעם אָורת, וואָס איז בייא דיר פאַר א יאָהרען זומער נעווען? דוא ביסט אויס דער הויט נעשפּרונגען, האָסט זיך נעבראָכען דעם מוח: רבונו של עולם! פון וואַנען האָט ער זיך נע־נומען, ווער קען ער זיין און וואָס בעדאַרף אזעלכער האָבען? דוא האָסט נישט נעקענט פאַרשטעהען דעם מיין זיינעם דערמיט, וואָס ער איז נעווען אויפ׳ן היילינען אָרט, אָנגעקוקט דיין גאַנצע פּיהרונג, אַלץ־מיט־אַנאַנדער, אויסנעווען אין אלע לעבער: אין דיין הקדש, אין דיין תלמוד־תורה, אין דיינע חדרים, דיינע שטיבליך. דיינע שדכנים האָבען נעטראַכט פאַר איהם א שידוך, דיינע מקבלים, דיינע בטלנים, נבאים, בעטלער, אָרעמע בעלי־הבתים, קינד און קוים זיינען איהם וויא דיא היישרעקען פון אלע זייטען בעפאַלען, איטליכער האָט נעבעטען א נדבה. און דיינע שעהנע יודען, ווילדע חכמים, האָבען מיט זייער כבוד אליין זיך מטריח נעווען צו איהם אָפּצושטעקען א „שלום עליכם", דערבייא טאַקי, הינטען אָרום, איהם א מאָם טהאָן, א שמעק טהאָן, וואָס שטעקט אזוינס אין זיין קומען. — נעדענקסט־דוא, נעדענקסט־דוא, אז ער האָט פערלאָנגט, מען זאָל אָפּוואַשען דעם פּאָל אין דער

תלמוד־תורה און אין בית־מדרש, איז דיר, שונא־ציון, פינסטער נעוואָרען אין דיא אויגען. סטייטש, אזוינס צו טהאָן! סטייטש, אָפּצו־וואַשען דיא בלאָטע וואָס אונזערע אבות אבותינו האָבען אָנגעמאַכט!.... סטייטש, סטייטש! קאַב־צאַנסק! דוא ביסט דענסטמאָל שיער נים משונע נעוואָרען קלעהרענדיג אָהן נאָר נישט דערקלעהרט. דער אורח איז, אָהן א זייא נעזונט, אוועק נעפאָהרען און דוא ביסט נעבליעבען דאָס איינענע קאַבצאַנסק וואָס פריהער. ער האָט דיך, ברוך־השם נישט אָפּנעביסען.

דער דאָזיגער אורח איז אריינגעפאָהרען גלייך לק״ק טונעיאַדעווקע און האָט מיט זיין קומען אָנגעמאַכט דאָרט אויך אזא רעש וויא בייא דיר, קאַבצאַנסק. דאָס פאַרשלאָפענע טונעיאַדעווקע האָט זיך אויפגע־חאַפּט, אויסנעשטעלט אויף איהם א פּאָר אויגען און זיך פאַרגאַפט, וואָס איז פּלוצים אזוינער נעקומען זייא צו חלום! עס האָט אויסנעזעהען, וויא מען קומט בייא נאַכט פּלוצים אריין מיט א ליכט ערגיץ אין א לאָך, וואו עופות דרעמלען, זיצענדיג אויף דער סידעלע. זייא בלינצעלען מיט דיא אייגליך האַלב פאַרשלאָפען און פרעגען זיך פאַרוואונדערט, קרעכצענדיג דערבייא עפּיס מיט א נאַרעשע מינע: וויא נעהמט מען עס אצינד משוגענערווייס אָרום! נראָד בין איך אין יענער צייט אָנגעקומען קיין טונעיאַדעווקע, פאָהרענדיג אין וועג מיט מיין ביידיל און איידער נאָך איך האָב מיך אָרומגעקוקט, אויסצושפּאַנען דאָס פערדיל, האָט דער דאָרטיגער עולם מיר אָנגעזאָגט דאָס גרויסע וואונדער נאָר אין איין אָטהעם: ר׳ מענדעלי ניים! א מענש, עפּיס א מענש, א מין מענש איז פּלוצים צו אונז אראָפּ־נעפאַלען!... עפּיס קוקט ער זיך אומעטום צו, הערט זיך צו, פאַרשט אויס, ס׳איז נישט גלאַטיק. אפשר איז ער איין אונטער־געשיקטער, הא? זאָגט ר׳ מענדעלי! אין דיא קלייטליך האָט מען לעת עתה, פאַרשטעהט איהר, מבער חמץ נעווען, א קשיא אויף א מעשה!... אויף דיא מלמדים ציטערט דיא הויט.... יודען מיט יאַרמולקעס דרעהען זיך נישט אזוי אָרום...

אז איך האָב מיך אָפּנעפּערטינט פון דער אַרבייט, צופּאַקט דאָס פּעקיל סחורה, אונטערגעפּאַקט אביסיל דאָס פערדיל, און אליין אויך נעוואָלט עפּיס פּאַקען, גיב איך א בליק, אויפ׳ן שול־הויף פּאַקט זיך עפּיס איינער, א מענש אין דיא מיטעלע יאָהרען, טראָגט זיך דייטש נאָך דער מאָדע, גאַנץ לייטיש און נעהמט זיך פון דערווייטענס אויס, מישטעהנס־נעזאָגט, עפּיס נאָר חוזק. וויא זאָל איך אייך זאָגען, עפּיס וויא איינער וואָלט אין באָד, וואו מענשען געהען נאַקעט, אריינ־נעקומען אין דעם אָנטהאָן צו וואָס, איך בעט אייך, זיך פּוטצען און פאַר וועמען זיך

פוטצען, אז ביים מונעיאדעווקער עולם איז אויסגעטרעטענע פיאטעס, הוילע לאפעטקעס, בלויזע הערצער און אויסגעריבענע איילענבויגענס אויף זעהר רעכט, נישט חלילה אזא פערברעכען, אבי עס זאָל זיין נאָר א סימן פון זאָקען, פון תחתונים מחילה און א קאפאָטע?... אין מונעיאדעווקע מענט איהר אויף מיין אחריות נעהען אויף דער גאס אין איין טלית־קטן, צוחראשטעט, אָהן זאָקענ־בענדליך, נישט פארשפילעט, וואו מען בעדארף, און אויב חלילה איהר וועט הערען א קרום וואָרט, וועל איך שולדיג זיין... נישט דאס בין איך אויסען. מיינער האט זיך שוין אָנגעשטויסען, אז יענער פארשוין איז א פנים דער אורח, און געקוקט אויף איהם עפיס נישט אזוי פריינדליך. פארביינעהענדיג לעבין מיין ביידיל, שטעלט ער זיך אָפּ, קוקט מיך אָן, דאס פעררדיל, דאס פעקיל סחורה, פריהער שווייגענדיג, נישט צו ריידען קיין וואָרט, דערנאך טהוט ער מיך א פרעג אזוי:

— וואס איז דאס בייא אייך, ר׳ יוד, דאָ פאר ספרים?

— ע... עט... ספרים... ברומעל איך אונטער דער נאָז, בכדי פון איהם זיך אויסצודרעהען, טראכטענדיג בייא זיך: פאקט זיך, ר׳ קרוב, ווייטער אביסיל.

— פאָרט וואס? מאכט ער מיט א בנעימותדיג שמייכעלע, אריינקוקענדיג מיר אין דיא אויגען עפיס אזוי גוט, אז ער האט מיך דערמיט גענומען. איך הער מיך אויף צובלאָזען און ענטפער איהם שוין נכייך, וויא א מענש, מיט ווערטער:

— יודישע ספרים: סידורים, סליחות, מחזורים, תחינות, קינות, וויא נע־וועהנטליך.

— און קיין אנדערע, חוץ דיא, איז בייא אייך נישטאָ? טהוט ער ווייטער א פרעג און בעקומט באלד פון מיר תשובה:

— עט, קנאפליך... קיין אנדערע לוינט זיך נישט צו פיהרען. לשון־קודש׳דיגע איז נאר אין דער ערד. נישט קיין סחורה... הינע יודען קוקען אזעלכע נישט אָן אפילו.

— הינע יודען, מאכט ער מיט א זיפץ, הינע יודען נעביך באדארפען ברויט, נישט קיין ספרים...

— וואס? מאך איך, קלאפערשט וויא נישט טט איינגעהערט זיינע ווערטער און אין הארצען פארדריסט מיך טאקי אביסיל, וואס ער צושטערבעט מיר אין גאנצען מיין קרעמיל. ער אָבער פארשטעהט מיינע געדאנקען און ארויס־

לייענדיג זיין תאנה צו מיר אויפ׳ן אקסעל, רופט ער זיך אָן מיט א זיס שמייכעלע:

— חלילה, נישט אייערע דאָזיגע ספרים מיין איך. יענע מיין איך, יענע וואס אלץ מיט שטראָף־ווערטער, מיט עצות און א געפילדער: פע, הבלים! פע, אפגעלאָזטקייט! געוואלד בילדונג! יענע, וואס לוינט זיך נישט, וויא איהר זאָגט, צופיהרען און וואס הינע יודען קוקען זייא נישט אָן אפילו. הינע יודען זיינען גערעכט. ברויט, ברויט בעדארפען זייא האבען, מוסר און עצות איז קיין סילוק נישט פאר דעם מאָגען, איהם מיט א פזמון קען מען נישט אָפּקומען. קלאגען זיך אויף אוועק־געשטעלטע מאשינעס, פאר וואס זייא פוילען, שימלען דאָרט ערגיץ אין א ווינקעל, איז נאָר א געלעכטער. נעהמט בעסער הייבט זייא מיט אייערע הענט אויף, שמיצט זייא אויף דיא פיס, לאָזען זייא בייא אייך ארבייטען, וועלען זייא נישקשה נישט שימלען, נאָר איין אנדער פנים האָבען .. נאָר, אויף וויפיעל איך בין בעקאנט מיט דעם הינען ווינקעל, דאכט זיך מיר, אז אזוינס האט מען בייא אייך וועניג אין זינען. דרשה׳נען קען איטליכער זעהר וואויל; א ממרא, א סליחה מהיכא־תיתי, און עפיס מתאָן — נישט פון דאנען אהין... נענוג חלעבין סליחות! נאך א מאל זאג איך, נישט אייערע חלילה מיין איך, יענע מיין איך. —

פון דיא דאזיגע רייד בין איך א היבשע ווײלע געווען שטארק צודרעהט. עפיס נאר אנדערע ווערטער, נאר א נייער מין פארשוין, נישט וויא געוועהנטליך דיא בריות בייא אונז! האט איהר געהערט אין אייער לעבען, א בריה א דייטש זאָל מיט דעם געמיינעם סאָרט יודישען עולם זיין איינס, נישט לאכען פון זיינע נארעשע ניינג, נישט שטראָפען, מוסרן איהם מיט לאנגע ממרות, פארקעהרט, נאך געבען איהם נאר גערעכט, זאָגען, א רחמנות נעביך, זיינע סליחות איז אָהן סכנות, איבעריג זיינען נאר יענע, דיא בריהשע־סליחות להבדיל!.. עפיס טאקי א נייער שנים, וויא זאָל איך עס אָנרופען, דייטש אונטערגעשלאָגען מיט חסידה פראק־לייבסערדאק, נאר א שפאָגעל נייער מין, אויף וועלכען מען בעדארף מאכען שהחיינו! דער פארשוין איז מיר שטארק געפעלען, דאס הארץ האט מיר עפיס צו איהם געצויגען. איך בין איהם א פנים אויך געפעלען, ווארום ער האט מיך פארבעטען צו זיך אויף דער אכסניא, מיך מכבד געווען מיט א גלעזעלע פונש און פארהאלטען מיך אין א טיפען שמיעס מיט מיר אקענען אגוטע עטליכע שעה. מנחה חאבען מיר געדאווענט ביידע, דאָרט טאקי בייא איהם. איך האב מיך שוין דער־וואוסט ווער ער איז, וויא ער הייסט, פון וואנען ער קומט און וואס ער וויל דאָ אין אונזער ווינקעל. ער איז נישט אזא רייבער, וויא זעהר א גלעהרענטער, א

פינער, אנגעזעהענער מענש; מזל און אויערן האב איך אויפגעעפנט, הערענדיג זיין שמועס. ער האט מיר דערצעהלט עפּיס אזוינס, וואס האט מיך דערקוויקט — גוטע זאכען, וואס זיינען זיך צו נאגנען אין אלע מיינע רמ"ח אברים. אי־אי זאכען, אי־אי בשורות!...

נאך א מאל; מזל טוב דיר, קאבצאנסק! מזל טוב דיר, טונעיאדעווקע! א האפנונג צו דעם, וואס לעבט אייביג, אז איהר וועט אויפגעריכט ווערען.

אויף מארגען אין דער פריה נאכ'ן דאוונען, האט ער מיך ווידער פארבעטען צו זיך. נאך אמאל איבערגערעדט נעכטינען שמועס און מיך געבעטען, אז דער וויל זאל עס בלייבען בסוד. — ר' מענדעלי! האט ער אויסגעלאזט דעם שמועס מיט א פריינטליך שמייכעלע, אייער נאמען, נישקשה, איז מיר פון לאנג בעקאנט. עס טהוט מיר הארצעדיג הנאה אונזער בעגעגעניש דא. אז השם־יתברך וועט העלפען, קענט איהר מיר זעהר שטארק מאקי צוניטץ קומען. איך האב אייך איבער־צוגעבען עפּיס א זאך, וואס דערצו זענט מאקי איהר, נאר איהר אליין מסוגל. עס מוז אבער אביסעל געדולדיג זיין.

ער האט בייא מיר גענומען מיין אדרעס און מיך פארזיכערט, וויא באלד דער געוויסער ענין האלט אויף א שטיינער, בעקום איך פון איהם א בריעף מיט נאך עפּיס אזוינס... מיר האבען זעהר פיין זיך געזעגענט, איינער דעם אנדערן ווינשענדיג אל־דאס־גוטס.

טעגן אמונה-זאכן

III

ביים ווינשעווען האב איך, צו קיין נגאי זאל עס מיר נישט זיין, מיך אביסיל אויסגעגלימשט. אין דעם ענין אווינשעווען בין איך, צווישען אונז גערעדט, א קאפּער בריה, וויא א גרויסער טהייל יודען, וואס ווען זייא נעהמען זיך אויף שמחות צום ווינשעווען, מיינענדיג, דאס איז א חיוב, בעקען זייא אוועק א שעה מיט שיינענדיגע פנימליך, עפּיס אהן לשון. זייא דעם בעל־שמחה: גאט זאל געבען אז... אז... דער בעל־שמחה זייא: הלוואי... אז... אז... עס ווערט אזש נישט גוט צום חלש'ען, שלאגט צום הארצען און ביידע צדדים ווינשען בייא זיך, איינער פונ'ם אנדערן פטור צו ווערען. — געוועהנטליך האלט איך מיך איין, פאטער אָפּ דעם חוב פון ווינשעווען בקיצור, ברומקענדיג אונטער דער נאז. דאס מאל אבער האט מיך דער גוט יאהר געטראגען, פאר גרויס ליעבשאפט צו דעם אורח, ארויס מיט א ווינשעניש גאנץ ברייטליך. נאר אזוי וויא איך האב געעפענט דאס מויל, אזוי בין איך געבליבען וויא דערוואַרגען, געבעקעט. געזאגט אז... אז... מישטעהענס־געזאגט, אליין נישט צרוויסען וואס, און מיך געפונען אין דער קלעהם, נישט אהין, נישט

אהער. זעהר א מיאוסע לאגע, וואס מאכט זיך אמאל מיט א רביל, וועלכען עס גלוסט זיך, חאטש ער קען נישט נעביך, אלמען א דרשה... נישט דאס בין איך אויסען. דער אורח, לאנג לעבען זאל ער, האט געפיהלט מיין געמיט און מיך זעהר דעליקאטנע ארויסגעפיהרט פון דער קלעהם, אנרופענדיג זיך דערבייא מיט חכמה:

— איך ווייס, איך ווייס. איהר ווינשט מיר אזוי פיעל גוטס, וואס נאר אונמעגליך ארויסצוזאגען.

— יא, יא, אזוי חלעבין! מאך איך שוין מיט א גרינגער געמיטה און טהו מיך דערוויל אליין מאקי א פיק אויף קאטאוועס: מעלתו ווינשט מיר אויך זעהר פיעל גוטס און זאגט עס פון־דעסטוועגען גאנץ גלאט ארויס.

— נו, נו, מאכט ער צוריק מיט א שמייכעלע. אין ווינשעווען בין איך אין בריה. דרינען האב איך געהאט גוטע רבי'ם און דאריף פארבראכט מיינע יונגע יאהרען. ווען נישט דאס ווינשעניש, וואלט איך נישט געווען דאס, וואס איך בין צעינד... וואונדערט זיך נישט אזוי, ר' מענדעלי! ס'איז רעכט. אז גאט וועט געבען דער פלאן זאל געהען, וויא געווינשען, וועט איהר דענסטמאל וויסען און מיך פארשטעהן. לעת־עתה זייט מיר געזונט און פאהרט מיר געזונט!

מיר זיינען אין דעם אייגענעם טאג מאקי אוועקגעפאהרען, איטליכער אין זיין וועג.

א היבשע צייט איז אוועקגעגאנגען און פון דעם אורח מיינעם איז אין קול מיט צעהן אינות, ער איז וויא אין וואסער פארשווינדען געווארען. אויפ'ן הארצען איז נישט פרעהליך, שווערע צייטען, שלעכטע געשעפטען, נישט גוט ארום און ארום... דוא קאבצאנסק, דוא טונעיאדעווקע ליגסט נעביך דער־וויל פארזונקען ביז דעם האלז אין בלאטע, פון דערוווייטענס יענע פעקיל לייט פילדערען א שרעק, גיבען עצות, דער אזוי, יענער אזוי, שטראפען, זאגען מוסר, איטליכער מיט זיינס: געוואלד, טהוט אייך אן א כח, קריכט אוים דער הויט און ראטשקעוועט, זייט מוחל, אליין אייך ארויס! — קאבצאנסק, זייא נישט קאבצאנסק! טונעיאדעווקע, זייא נישט טונעיאדעווקע!...

IV

און אז איך האב שוין א מאך געטהאן מיט דער האנד, וויא איינער רעדט: פארפאלען, אוים האפנונג! קומט מיר פלוצים אן, נאר אומגעריכט, איין אויס־לענדישער בריעף מיט א היבש, פארחתמ'עט פעקיל. איך עפען דעם בריעף — א שמחה! דאס איז פון דעם אורח!... אט וואס ער שרייבט:

„ידידי ר' מענדעלי! אז איך שרייב אייך אצינד, איז א סימן ס'איז נאָך — דער פּלאַן שטעהט אויף א שטיינער. אלא נישט, וואָלט איך דאָך נישט געשריבען. אויף שרייבען גלאַט שלום־לאהובי ברוּוליך קלעקט מיר נישט דיא צייט. זעהר מעגליך, מיר וועלען זיך, אם־ירצה־השם, אין ניכען זעהען. ווענען דעם עסק איז נאָך דאָ אביסעל צו טהאָן. דערוויל פאַרניב איך אייך א לייענען, א נייטיג שטיקעל ארבייט, וואָס געהער זיך מיט דעם עסק שטארק אָן. דאָ אין דעם פּעקיל, וועלכעס איך שיק אייך, וועט מעלתו געפינען מיינס א ספר, (אין זעהר א ריינער דייטשער שפּראַכע) נעדרוקט אין לייפּציג, היינטיגס יאָהר, בייא בראָקהויז, מיט דעם נאָמען „ווינשפינגעריל", וואָס ניט צו פערשטעהען דיא אלע זאכען, וועלכע עס וועלען, מיט גאָטס הילף, איינגעפיהרט ווערען אין דער פּראַקטיקע, און לעהרענט, וויא אזוי מען בעדאַרף דערמיט זיך נוהג זיין, בכדי צו דערגרייכען, דאס, וועלכעס מען ווינשט און בענעהרט, נימצליך צו זיין זיך און דער וועלט. פאר וואָס דער ספר הייסט „ווינשפינגעריל", דאָס וועט איהר ארויסזעהען פון דיא כתבים, וואָס זיינען ביינעלייגט אין דעם פּעקיל. אין זייא איז דאָ א גאנצע בעשרייבונג פון מיין לעבען. ס'איז כדאי זייא זאָלען אָפּגעדרוקט ווערען ביים ווינשפינגעריל אויף יודיש מכמה טעמים. איך בין דאָך א חלק פון'ם כלל מענשען, פאר וועלכע מיין לעבען איז דאָ בעשריבען. איך בין א פעדימיל, איינגעוועבט אין איינעם מיט זייא אין דעם גרויסען שטיק מאַטעריע, וואָס געהט אין דער וועלט, פון אייבינע צייטען, אונטער דעם נאָמען „יודי'. אנקוקענדיג מיך, וועלען זייא צוגליך אָנקוקען מאַקי זיך אליין. דאס, וואָס זייא וועט געפעלען, אָדער נישט געפעלען בייא מיר, וועלען זייא עס געפינען אויך בייא זיך און האבענדיג פאר זיך א שפּיגעל אין מיר, וועלען זייא זעהען, וואָס פאר א פּנים זייא האבען... ווירקען אויף א פאָלק מענשען, קען נאָר אזעלכער, וואָס איז ביין פון זייער ביין, פלייש פון זייער פלייש; וואָס האט גע־ליטען איינע צרות, געפיהלט איינע ווערטיגען מיט זייא. לאָזען עס יודען, וויל איך, לאָזען זייא עס לייענען און וויסען...

„אצינד, ליעבהארצעדיגער ר' מענדעלי, נעהמט זיך, זייט מוחל, צום איבער־זעטצען אויף יודיש מיין ספר מיט דיא כתבים און לאָזט עס אָפּדרוקען. ס'איז נייטיג, זאָג איך אייך, צום עסק. אויב אייך וועט געפעלען מקצר צו זיין, ארויסצר־נעהמען פון דיא כתבים נאָר דעם רעכטען עיקר, מעגט איהר, מאַכט אזוי, וויא איהר פארשטעהט, דרינען פארלאָז איך מיך אין גאנצען אויף אייך. עיקר שכחתי: דאס פעדדינסט פון דיא כתבים און זייא אליין שיינק איך אייך. פון'ם גאנצען הארצען, אויף לעולם־ועד. זייט מיר געזונד! השם־יתברך זאָל געבען, זיך באלד

צוזעהען אין פריידען און וואס מיר ווינשען יודען, זאָל מקוים ווערען במהרה בימינו אמן. ידידכם..."

לכבוד דעם הייליגען באשעפער, דער דאָ לעבט אייביג ולכבוד זיין ליעב פאָלק ישראל האב איך אָנגעטהאָן דיא שפּאָקולען און דורכגעקוקט דיא אריינגעשיקטע כתבים. דיא מעשה, זעה איך, איז טאקי זעהר א שיינע, געשריבען, וויא מען זאָגט, אָניל ואשמה, קאָכעדיג און שפּיצעבדיג, דאס הייסט, אין דיא פשוט אנטפלעקטע זאכען ליגען פארבאָרגענע סודות און שארפע אנצוהערענישען. נאָר וואס דען? זיא איז שטארק לאנג און יודעשע קינדער, וואס פערשטעהען זיך אויפ'ן ווינק, קען דערוויל דיא נשמה ארויסגעהען, ביז זייא וועלען אזא לאנגע מעשה אויסלייענען. צופיעל איבערציהען דעם בוינען מאהר מען נישט. עס קען זיך איבעררייסען. בכן איז בייא מיר נעבליבען, אָפּצוטאַכען עס (וויא ראש השנה מיט דיא לאנגע סטע־פעס פּיוט) איך האב ארויסגענומען נאָר אזעלכע שטיקליך, וועלכע מיר טויג, זייא איבערגעניסצעוועט, וואו מען בעדארף אויף אויסגעלאָטעט, צוגעפינצשטערעט אין יודעשען נוסח מיט מיינס א שפּרוך, אזוי אז נאר נישט צודערקענען דיא שטעך און דיא לאַטעס מיינע. דיא מעשה קומט אוים נישקשה'דיג, נאָר קיין מעשה נישט און דערצעהלט זיך פון מיר, גליך וויא זיא איז מיינע. נאָר ערטערווייס, ווען ס'איז נייטיג צום ענין, לאָז איך רייד ען דעם מחבר אליין. אויך האב איך לכבוד קאב־צאנסק ולכבוד אונזערע ברידערליך, מיך צוגארטעלט, צוגעזאגט איינעם פון דיא ארמע בריות בעלוינען איהם שפעטער, אם ירצה־השם, פּונ'ם פארדינסט, מיט עטליכע גראָשען מינץ. ער זאָל מיר העלפען אין דעם איבערזעטצען פון'ם ספר מיט דיא כתבים. ער האָט וואָכענווייס געשוויצט, געטהאָן, געארבייט געשמאַק. גאָט מעג איהם פאר זיין מיה העלפען. ער פארדינט עס נעביך גאנץ כשר.... (נישט דאס בין איך אויסען.)

ועתה רבונו של עולם און אצינד דוא הערר פון דער וועלט. דאס איז פאר דיר אנטפלעקט און וויסיג, אז איך האב גערן געטהאָן דיין ליעבען ווילען, זאָל עס זיין אויך דיין ווילען אויף דער צייט, ווען איך בעט דיך מיט מיינע הענט און פיס און מיט מיינע צווייא הונדערט אכט און פערציג אברים, אז דוא זאָלסט אָנשרייען דעם שטן, ער זאָל נישט געוועלטיגען מעבב זיין אויף אונז אונזער פרנסה. זאָלסט באַ־נימענען אונזערע מזלות, אונז באשירמען פאר אלע דיא בייזע בעגעגנישן, וואס זייא שטורמען אויף דער וועלט און געבען אונז א געבענטשט לעבען, א פריידהאפטיג לעבען מיט זיכערליכין. אונזער האפנונג און דיא גוטע בשורה זאָל נישט זיין צו פּידינקייט און צו לער, נייערט זאָל אלץ זיין לברכה והצלחה. קאבצאנסק

און כל ישראל זאָלען זיין געליעבט צו דיא אויבערשטע און געגלוסט צו דיא אונטערשטע. דאס אלע חלומות, וואס אונז זעלבערט, אדער אנדערע האט געחלמט, זאָל אויף אונז אלע זיין צו גוטען. ותרצנו. און זאָלסט אונז באוויליגען. אמן.

דיא מעשה אליין.

א.

וואס מען וויל, מעג מען אויף קאבצאנסקער יודען זאגען: זייא זייגען עפּיס נישט אזעלכע גרויסע בריות, טהון אין דער וועלט נישט אויף עפּיס אזעלכע גרויסע חכמות, מישטעהנס־נעוואנט זייער לעבען, שטערבען אָפּ דיא וועלט עס, אזוי, מיט נארנישט... און קומען אָפּ מיט שהי פהי — דאס און נאך אזעלכס מעג מען זאגען, נאָר אין דעם עניין פון ־רוכפערען און מעהרען זיך, קען מען צו זייא חלילה נאר נישט האבען. זייא זיינען דרינען געוואָהרענט, נישט ערגער פון אלע אנדערע יודען. שונאים אפילו קענען נישט לייקענען, אז איטליכער קאבצאנסקער יוד איז א מטופל, אהן עין־הרע, מיט א סך קינדערליך. און דיא טובה, וואס דער וועלט קומט דערפון ארוים, ווערט דא בעשיינפערליך דערוויזען ווייטער אביסיל.

דיא קאבצאנסקער בעלי־הבתים זיינען, נישט פאר אייך געדאכט, גרויסע אביונים, האבען נישט, איהר זאָלט זאגען, א צובראכענעם גראשען בייא דער נשמה. אין קאבצאנסק אליין איז פאר זייא נישטאָ קיין שום פרנסה, סיידען איינער צום אנדערען מיט א טאָרבע אין דיא הייזער ארומצוגעהען. זאָל פּריוון איינער מאכען עפּיס א געשעפטיל, א קלייטיל א שטיינער, באלד מאַכי מהום איהם דער איבעריגער עולם נאך, און וויפיעל יודען אזוי פיעל קלייטליך. קרעמער זיינען דא וויא מיסט און א קונה נישט איינער. דעסגלייכען איז אין אנדערע זאכען. איטליכער האט ליעב אריינצושטופען זיך אין דערמיט, אנצוטרעטען יענעם אויפ'ן פוס נאנץ יודעשליך. וואו צווייא זאָל ער זיין א דריטער, וואו דרייא — א פערטער און אזוי אלץ ווייטער, ווייטער, ביז עס קומט אויס „וקבצנו יחד“ אלע קבצנים אייך איינעם. שטיקען זיך צונויף, חאפּען זיך ארום, נאר ברידערליך, און ווערען אזוי דערשטיקט, פארהאפט אלע אויף איין מאָל. אזא שטארקע אחדות, דאס הייסט, אריינצוקריכען מיט א פוס צו יענעם אין ביטעל, איינער ביים אנדערען דעם

ביסען פונ'ם מויל ארויסצונעהמען, וואס נאָט נים, אבי אין איינעם, מיר נישט, דיר נישט — דאס איז איינע פון דיא מדות טובות, וואס געפינט זיך נאָר מאקי ביי קאבצאנסקער יודען. און אין דעם זכות קומט זייא מאקי אוים איינער צום אנדערען אין דיא הייזער ארומצוגעהען... דיא גאנצע יניקה זייערע איז פון דער פרעמד, מיינסטענס פון גלופּסק א נס פאר קאבצאנסק, וואס איז דא א גלופּסק, וואו מען קען נאך עפּעס טהאָן און א שטיקעל קיום האבען קאבצאנסק שיקט אהין געוועהנטליך ארוים אלערלייא סארטען נפשות: מיני מלמדים, בעהעלפערם, מעקלערם, בטלנים, צונעלעגערטע, אויף פרישצאפּעלדיגער אײדעמליך אזעלכע, ערשט אראָפּ פונ'ם קעסט. יודען אזוינע און אזוינע, וועלכע דאס הארץ נאָר גלוסט: מיט כתבים, מיט מיחושין, זיידענע, גילדענאָדערדיגע, בעלי־תפלות, שופר־בלאָזערם, יודענעם כל־המינים: זאגערענס, וויינערענס, שפרעכערענס, אויסנעקינדעלטע, ווייבער מיט אייער, מיט פּסח'דיג־געגזונג־שמאלץ, פעדערענ־פּליקערענס, נאך אין רעכטען קינדלען. היינט א מיש־מאש בחורים, דיענסט־מיידליך, מיידען מיט צונעדעקטע קעפּ, ווייבליך אזוינע און אמען אזוינע, אהן א שיעור. דיא דאָזינע לעבעדיגע סחורה ניכט אין גלופּסק משונה שטארק, האט דאָרט א גרויסען אָפּנאנג, און קאבצאנסק פון איהר זיים, וואס ארביים געשמאק לטובת הכלל, פאבריצירט אזא סחורה צו בעגליקען דיא וועלט, איז דער מיט זיך זעהר מיחס. דעריבער הייסען אלע קאבצאנסקער יודען מיוחסים. אז מען בעגעגענט א יודען, עפּעס א ווילדען בעל־גאוה, האט מען דעם בעסטען סימן, אז ער מוז זיין א קאבצאנסקער...

דער מחבר פון דעם „ווינשפינגעריל“ האט געהאט דיא זכיה געבוירען צו ווערען דאָ בק"ק קאבצאנסק.

דיא עלטערען זיינע האבען פון איהם ביים געבוירען ווערען נישט געמאכט אזא פירוש. זייא איז נישט איינגעפאלען אפילו צוטראכטען א ווײלע, צרוואס האבען אזעלכע קבצנים וויא זייא, אראָפּגעבראכט אויף דער וועלט א לעבעדיג בעשעפעניש, אויף צרות נאָר פאר זיך און אויך פאר איהם. אדער וואס האט מען מיט דעם נפש צוטהאָן עפּיס אזוינס, אז דאס לעבען וועלכס זייא האבען איהם געשיינקט, זאָל איהם ניהא זיין און ער זאָל נישט שפּעטער האבען צו זיין קיין טענות: קבצנים, געוואלד, וואס האט איהר מיך געהאט!... נארישע זאכען חלעבען! דיא מאמע האט געטהאָן איהר זאך, איהם געטראָגען און געהאט פּשוט אהן חכמות. אויף דארויף איז זיא דאך א יודענע, זיא זאָל קינדלען. וואס רען? אפילו א הוהן להבדיל טהוט אויך, וואס נאָט האט געבאָטען — לייגט זיך און

קוואקעס, נישט צופרעגען קיין קשיות. דעם טאטען ווידער האט עס אויך נישט אזוי שטארק אויסגעמאכט. מילא איז דא נאך א נפש, וואס קען עס איהם ארען? קיין בויכוועהטיג האט דאך עס איהם אויך נישט געקאסט. בויכוועהטיג האט דאך דיא נקבה און אז פאר איהר איז רעכט, איז דאך פאר דעם זכר פשיטא!... אי וואס, ער איז א קבצן, מיט אלע חן־גריבעליך א קבצן און נאך א צוגעקומען מויל בעדארף דאך פיקען? — נישמעהר נארנישט, לאז זיך דיא וועלט זארגען. מיט דעם בטחון טאקי פריהער אויף גאט, דערנאך אויף דער וועלט, איז ער אליין דאך, זיינע עלטערען און דיא עלטערענס עלטערען געבוירען געווארען. ווארטען אויף דרך־ארץ, ביז מען וועט פאר א יודישער נשמה אנגרייטען דא פריהער אלסדינג, וואס נייטיג איז צום לעבען, און דערנאך ערשט זיא אפאכטען אהער צום גרייטען — דאס קען א יוד נישט. א יוד, אז ער וועט זיך נישט שטופען מיט געוואלד, וועט ער מעגען אייביג טאקי דארט ווארטען. עפיס נישט אזא מציאה, דיא וועלט זאל אהן איהם חלילה זיך נישט קענען בעגעהען. האט ער זיך אבער שוין דורכגעשטופט און איז שוין דא מיט ביידע פיס, שטופט ער זיך מיט גאטס כח ווייטער, ווייטער. ער שטופט זיך, קוועטשט זיך מיט אלע קרעפטען, פארענט־ארום, הינטען־ארום, אלץ איינס, דורך טהיר אדער דורך פענסטער, שטופט אזוי אפ דאס גאנצע לעבען און נארנישט...

אויף איין זאך נאר האבען דיא עלטערען בייא זיין געבוירען ווערען זיך יא' נעביך פארטראכט און שטארק געבראכען דעם קאפ: רבונו של עולם! וואס פאר א נאמען גיט מען דעם נייעם נפש דיינעם? דיא אלע נעמען, וואס אין דער משפחה איז געווען, האט מען שוין פארטהאן אויף דיא אלע קינדערליך, וואס האבען זיך פארחאפט געבוירען צו ווערען פריהער פאר איהם. מען האט אנגעהויבען פון דיא נאהענטע קרובים און געגאנגען כסדר ביז דיא ווייטעסטע — פערדס־פוס־פידקאווע. בייא איטליכס קינד האבען זיך געמיהט צוויא קרובים. דער טאטע האט אויסגעקראצט איינעם פון זיין משפחה און דיא מאמע איינעם פון איהר משפחה, אזוי איז צווישען זייא שוין געווען אפגעמאכט, און דאס קינד האט געהייסען צוויא נעמען. עס האט זיך געפארט: חאסקיל־בן־ציון, ליפע־טודרוס, דוואסיע־קרוינע, פסח־זעליג, ציפע־סאסיע, סטיסע־הינדע, קארפיל־פייבוש, חנה־לעמיל, שמעריל־אייזעק, קיילע־ריקיל. און א נויט האט זיך איבערגעלייגט א זכר און א נקבה,* א נקבה און א זכר, צוויא מתים האבען זיך געפארט און דער זיווג עולה־יפה געווען. פונ'ם פעטער חיים ווערט למזל חיה, פון דער מוהמע ברכה—ברוך; פון גרונע שפרינצע ארויס גרונם און נחום ווערט איינס מיט נחמת. אזוי איז דאס א לאנגע צייט

נעגאנגען, ביז מען האט פלוצים זיך ארומגעקוקט — א וועחטיג דיא שונאים! דיא משפחה האט זיך אויסגעלאזט, נישטא קיין נעמען!... דיא עלטערן האבען א היבשע צייט זיך געדרעהט דיא קעפ טראכטענדיג, און נארנישט אויסגעטראכט.

— הערסט־דוא, לייזער־יאנקיל! איז דיא קינפעטארין לסוף ארויס מיט דער שפראכע, נאכדעם אז זיא האט פריהער זיך אביסיל געקווינקעלט. פאלג מיך מיין מאן, און לאז דאס קינד הייסען גדליה־הערש, נאך גדליה־הערשין.

— שא, מישא! מאכט דער טאטע שטארק אויפגעבראכט. לאז מיר דיין גדליה־הערש מוחל זיין, נישט מוחל זיין, דעם נאמען זיינעם וויל איך נישט הערען. ניין, צעהן מאל, הונדערט מאל ניין.

גדליה־הערש איז פון דער מאמעס משפחה. דיא באבע חאלצע (פון איהר איז דאס ארויסגעשפרונגען חאסקיל) האט איהם אנגעקעהרט א לייבליכע מוהמע. און דיא הענט האט ער געהאט א מלאכה, עפיס נאר א כפול־שמונה'דיגע. ער האט געשטשאבעט תחתונים, קאפאטעס, היטלען, ווייבערשע קליידליך, ייפעס, יאספערקעס און א מאל אויף טאקי געלאטעט שיך. הכלל—אלסדינג, וואס נאר מען האט איהם געגעבען. א בריה אויף לאטעס לייגען איז אין גאנץ קאבצאנסק זיין גלייכען נישט געווען. (און וויל לאטעס גילטען ערגיץ נישט אזוי וויא אין קאבצאנסק, דעריבער איז גדליה־הערש שטארק אין דער מאדע געווען דארט.) בייא וועמען נאר עפיס א טרען, א ריס, באלד צו גדליה־הערשין; בייא וועמען א שוך, נישט פאר יודישע קינדער געדאכט, האט געפייפט, פארשטאפט איהם גדליה־הערש דאס מויל און זאגט איהם אן מיט'ן הארבען ווארט, ער זאל נישט פייפען. איז דער איינגענער טרען, דער איינגענער ריס ווידער טאקי דא מארגען און דער שוך הערט איהם נישט, האט א העזה באלד טאקי ווידער צועפנען א מויל, איז גדליה־הערש נישט פויל, לאטעט און לאטעט, ביז דער רוח נעהמט צו דיא לאף מיט דעם מכבוש אין־איינעם. ווען אזא גדליה־הערש זאל געווען אנשפארען אין פאריז, וואלט ער נעגאנגען אין גאלד, געטראגען וואלט מען איהם דארט אויף דיא הענט. אין קאבצאנסק אבער איז ער נעגאנגען נאקעט און בארפיס. און אז מען האט איהם דא שוין געטראגען אויף דיא הענט, איז דאס געווען דענסטמאל נאר, ווען ער איז נעפאלען פון דיא פיס, בשעת ער האט געחאפט איין איבעריגע כוסה. טרינקען האט ער אפילו געקענט, וויל דיא מלאכה האט ליעב דעם טרונק און אנדערש קען מען נישט איינגעקויפט זיין אין דער חברה פ"צ, נאר פון דעסטוועגען קען מיט דעם גרעסטען טרינקער זיך מאכען, ער זאל דווקא זיין אמאל שכור־לוט. ביים

אויסניכטערן זיך. פלעגט ער, וויא געוועהנטליך א גערויסער טהייל שכורים, זיך פארענטפערען, ער איז נישט שולדיג, דאס אומגליק איז געשעהען, נאר וייל ער האט גענומען דיא כוסה פון דער לינקער האנד. א סימן, אט נעהמט ער באלד מאקי א פלעשיל משקה, וויא געהעריג איז, זופט עס אויס פאר איין עדה יודין און ער זאל זיך האטש פאר קרימען. אזעלכע קונצען פלעגט ער עפטערס בעוויזען און דער סאבצאנסקער עולם פלעגט נאר אנקוועלען. נישט אנגעקוואלען דערפון האט נאר לייזער־יאנקיל אליין: גדליה־הערש האט איהם מיט דער מלאכה פארשווארצט דיא אויגען. א קאטאוויס עפיס, ער, ר' לייזער־יאנקיל, ימים נוראים א בעל תפלה ערגיץ אין א גלופסקער קלייזעל און דאס גאנצע יאהר אזוי־זיך א שיינער יוד, קוקט אריין אין א ספר און רייבט זיך אין בית־מדרש אונטערען אויוון—ער און דער בעל מלאכה, דער עם־הארץ, זאלען זיין קרובים! ער האט גדליה־הערשין בשום אופן נישט געוואלט אננעהמען פאר א קרוב, זיך אקענען איהם געבלאזען און קיין מאל איהם נישט פארבעטען צו זיך א מאל אויף א שמחה. איז ער געקומען אומגעבעטען, האט מען אויף איהם זיך אפילו נישט אומגעקוקט. גדליה־הערש פון זיין זייט, האט פון לייזער־יאנקיל'ס גדלות זיך נאר נישט געמאכט און א מאל אויס איהם אויף געלאכט מיט גוטען, אהן גאל: „וויס איך, וואס מיט לייזער־יאנקלין איז אזוי דער יחוס! ארומגעהען שלינג־און־שלאנג איז עפיס נישט אזא בריה'שקייט. א לאטע זאל ער פריוון לייגען, אזא לאטע וויא איך, דענסטמאל וועלען מיר זעהען. נאטי איך א שמעלקע! א בהמה איז ער, נישט מעהר... לאז איהם נאט נישט שטראפען פאר דיא זינד." אזוי פלעגט ער געוועהנטליך אויסלאזען דעם שמיעס, א מאך־געבענדיג מיט דער האנד. מיט לייזער־יאנקיליכען האט ער זיך פארהאלטען זעהר גוט, פלעגט אויסלאטען איהרע מלבושים, איבערניטצעווען דיא קינדערשע זאכען, לייגען לאטעס אויף אויף דעם מאנס בגדים, נישט צונעהמען דערפאר א פרוטה. פארקעהרט, אונטער איין איינגער צייט פלעגט ער שטילערהייט נאך אונ־טערהעלפען איהר מיט עטליכע גראשען. לייט זאגען, אז אין דער יוגענד איז ער אין איהר געווען פארקאכט, זיא נאך איהם האט אויף געצאפעלט און עס האט גע־האלטען שוין אויף א שטיינער, אט ברעכט מען טעפ—נאר פלוצים האט זיך אונ־טערגעריקט דער שידוך מיט לייזער־יאנקלין, באבעס, מוהמעס האבען זיך פאר איהם געמיהט, אפגעשאצט זיין בייקולכין, כאר וויפיעל מען קען עס אננעהמען אין נדן אריין. ס'איז אויסגעקומען עפיס נאר א גליק, וואס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאהר עס ווערט א קנסמאהל און גדליה־הערש בלייבט נעביך פון דרויסען אויף דער טילכדינגער באנק. פון דענסטמאל אן, אזוי שטיעסט מען, איז גדליה־

falsetto

עג

... און לייזער-יאנקל [illegible] ר' [illegible]...

הערש פונ'ם פנים אראפ, נאר־נישט דער איינענער וואס פריהער—עפיס נאר מאקי א כשוף, איין אפגעטאנענע זאך, בעהיט זאל מען ווערען! — איז געווען אלץ פאר־אומערט, פארזארגט און פאר צרות זיך גענומען צום טרונק. זעהר מעגליך, אז דערמיט האט אויך געשמעקט דיא שנאה אקעגען איהם בייא לייזער־יאנקלין אין הארצען. נאר וויא דיא מעשה איז, אזוי אדער אזוי, דיא שנאה איז געווען גרויס. דעריבער אז לייזער־יאנקיל האט דא פונ'ם ווייב נאר דערהערט דעם נאמען זיינעם, איז ער אנגעצונדען געווארען.

הגם לייזער־יאנקיליכע איז געוועהנט געווען צו דעם מאנס זידלערייא און בייזקייט אויף גדליה־הערשין, נאר היינטיגס מאל, ליגענדיג אין קינפעט, האט עס זיא אנגעחאפט ביים הארצען און זיך בעוואשען מיט טרעהרען, דער מאן האט אויף איהר געקוקט מיט רחמנות און געמאכט צו איהר שוין ווייכער אביסיל:

— וויין נישט, דוא טיפשא איינע! זאג איך דיר. א כשרה, עהרליכע יודענע בעדארף טהאן דעם מאנס רצון. אז דער מאן זאגט ניין, בעדארף זיין ניין. בער־רעכען זיך נאר, נארעלע, ווער, ברוך־השם, איז דיין מאן און ווער איז גדליה־הערש!...

— גדליה־הערש איז געווען א כשרה'ר יוד, א גוטע נשמה.

— א כשרה'ר יוד — א בעל מלאכה!! נאר א געלעכטער חלעבין. קארג פארשווארצט האט ער מיר דיא אויגען בייא זיין לעבען, זאל איך אצינד נאך איהם א נאמען געבען מיינס א קינד און מיר אליין אנטהאן אזא חרפה! גיי שוין, נארעלע, גיי, רייד נישט קיין נארעשקייטען!

— אבער א נאמען, לייזער־יענקיל! וואו האסט־דוא א נאמען? א שיינער טאטע, מישטעהנס־גנזאנט!...

— א נאמען!... עם... נישקשה. שטאמעלט דער טאטע און פארטראכט זיך אביסיל.

— אבער הע־הע! אז איך האב געהאט א חלום, הע־הע!...

— וואס חלום?! מאכט דער טאטע, אויסשטעלענדיג א פאר אויגען אויף דער מאמע.

— גדליה־הערש איז מיר נעכטען בייא נאכט געקומען צו חלום. — מזל־טוב דיר, מלכה־טויבע! זאגט ער און טהוט דערבייא א קרעכץ. איך ליג נישט רוהיג אין קבר דערפאר, וואס אויף דער וועלט איז נאך נישטא מיין נאמען. דערבארם זיך, מלכה־טויבעניו! מאכט ער מיט א געבעט, ווייזענדיג דערבייא אויפ'ן קינד

אין דיא קישעליך. דוא האסט אצינד אין האנד מיך צו בערוהיגען. איך וועל מיך מיהען דארט פאר דעם כסא־הכבוד פאר דיר, פאר דיין מאן. דאס קינד דיינס וועט, אם־ירצה־השם, זיין א גוט שטיקעל ארבייט, א שארפע נאדעל מיט א שפיטציג קעפיל. בייא דיא דאזיגע ווערטער האט איהם גע־לויכטען דאס פנים און איז באלד פארשווינדען . . . וואס זאגסט־דוא, לייזער־יענקיל ?

— נו, נו... מאכט דער מאמע אהן ווערטער.

— נוקע נישט, לייזער־יענקיל, זאגט דיא מאמע, אזוי זאל איך זעהען פיעל נחת, וויא איך האב איהם געזעהען . . . היינט בייא נאכט איז ער ווידער געקומען. אלץ געקוקט אויף מיר און געוויזען אויפ'ן קינד, געוויזען אויפ'ן קינד און געקוקט אויף מיר . . . געוויזען, געקוקט פריהער מיט א געבעט. דערנאך . . . אוי, דערנאך שטשירעט ער אויס א פאר אויגען און לאזט זיך צו מיר מיט אויסגעשטרעקטע הענט, וויא ער וויל מיך שטיקען, מהוט א זאג בייז: ווען נישט...

— ווען נישט, וואס ? וואס ? מהוט זיך דער טאטע א חאפ דערשראקען, בעטראכט דיא שיר־המעלותין און דעם קרייז מיט דער קאטשערע אויף דיא ווענט ארום דער קינפעטארין.

— וואס פרעגסט־דוא, לייזער־יענקיל ? וועה איז מיר נישט. עפיס שפיעלט מען זיך מיט א מת ! וועה איז מיר, ווינד איז מיר...

— נו, נו. וואס־זשע ווילסט־דוא, טיפשא איינע ?

— האב נאט אין הארצען, וועה איז מיר, לייזער־יענקיל ! און דיא נישט קיין עקשן, ווינד איז מיר !

— טא...

ב.

ס'איז געבליבען, דאס קינד זאל הייסען הערשיל נאך דעם לעצטען נאמען פון נדליה־הערש און עס האט דרינען געשטעקט א סך שפיטצליך. איין מאל האט דאך דער טאטע דאס רעכט אויך אויף א נאמען. צווייטענס, איז דאך א פשרה מאכען גאנץ יודעשליך, וויא זאגט דער עולם: (יאק ני פסק ניחייא בודע פסק'עך,) ביידע צדדים זאלען צופרידען זיין. דריטענס, איז הערשיל פארט נישט גדליה־הערש. דיא חרפה האט צוגעדעקט, ווארפט זיך נישט יענעם אזוי אין דיא אויגען. און דיא מאמע, זעהר א גוטע בעל־הבית'טע, ליעב אפצושפארען אלץ אויף שפעטער,

האט בייא זיך געטראכט: הא, לאז דך וואלגערען אין דעם בעל־הבתישקיים אין איבעריגער נאמען גדליה, ער וועט אפשר צוניטץ קומען אויף שפעטער.

דיא מאמע האט טאקי געטראפען, וויא א חכמה ! זיא איז אויסגעקומען מיט דיא נעמען וויא מיטען קרעפיל־פלייש. אין א קורצער צייט ארום איז זיא געלעגען געווארען ווייטער מיט א יונגעל און ער האט, הערשלין אויף צו לאנגע יאהר, גע־הייסען גדליה...

איך זאג: הערשלין אויף צו לאנגע יאהר, וויל דער ברודער גדליה האט זיך נישט לאנג געהאלטען, איהם איז נישט געפעלען דער מאמעס קעסט. עס האט איהם געגריטט אין בייכעל, זיך נעביך געגוג אנגעליטען אוןביים אויסשניידען זיך איהם ציינדליך, האט ער זיך מישב געווען און זיך אפגעטראגען. אויף דעם דאזיגען שכל זיינען געפאלען עטליכע פון דיא שוועסטערליך און ברידערליך נאך פריהער, איידער הערשעלע איז געבוירען געווארען. זייא האבען געזעהען, אז מיט קבצנים איז נישט גוט צו האבען עסקים. דאס לעבען בייא זייא איז נאר איין אומ־גליק, אייביגע צרות, שטענדיגע יסורים. בעסער איין מאל שטארבען, וויא צעהן מאל אין טאג אויסגעהען פאר הונגער, איידער עלטערן זיך אין דלות, פארווארפען אויף דער פאלעצע דיא ציין, בעסער יונגערהייט פון דער וועלט געהען. (א לאנג לעבען אהן ברויט איז א ביסליכווייסער טויט.) נישט אלע מענשען אבער זיינען גלייך. דוואסיע־קרוינע און פסח־זעליג האבען זיך איינגעשפארט דווקא לעבען און פאר־זוכען, מישטעהנס־געזאגט, דעם טעם פון חתונה האבען. זייא זיינען ביטערע אביונים און בעפאלען מיט קינדערליך. א חוץ זייא האבען פונ'ם מלאך־המות הענט זיך אויסגעדרעהט ציפע־סאסיע, חנה־לעמיל, קיילע־ריקעל און אונזער הערשעלע. ציפע־סאסיע, שוין א מויד אין דיא יאהרען, איז געווען נעביך הויט און ביין. דאס פנים אויסגעצויגען, דיא באקען איינגעפאלען מיט בלויע רינגען אונטער דיא אויגען. אין דער יוגענד אבער איז זיא געווען א בילד־שיינע, א לע־בעדיג מיידיל, זעהר א געראטענע, א חנ'עוודינע, א גוטע, עהרליכע, כשרה נשמה— מעלות, וואס אין רייכען שטאנד ברייגגען זייא גליק, אין דעם ארמען אבער זעהר אפט נאר אומגליק. צוזעהענדיג דאס גרויסע עלענט בייא דיא עלטערען אין הויז, איז איהר געווארען א לאך אין הארצען. איהר איז נישט אזוי אנגעגאנגען איינגענע צרות וויפיעל דיא צרות פונ'ם הויזגעזינד, וויא מענשען נעביך קומען עס אפ, וויא פיטצליך אומשולדיגע קינדערליך דארבען עס נעביך, דארען־קווארען און געהען אויס ביסליכווייס וויא א לעכט. בייא איהר איז געבליבען, צוגעהען אין דער פרעמד, דינען, פארדינען און אפרינען דיא ליעבע עלטערען אין דער נויט. דא האט גוט

נעוואוסט, אז דער טאַטע איז בייא זיך א גרויסער מיוחס, עס וועט איהם נישט
אָנשטעהען, זיינס א קינד זאָל זיך שטעלען אין דער פרעמד, נאָר דאס האט זיא
אָבער נישט אָפּגעשראָקען, זיא האט זיך פירגענומען צו טהאָן אלע מיטעל, זיך
שטרעקען נאָך דיא עקען, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז זיא וועט איהר'ס פועלין. זיא
האט אויסגעקליבען דארויף א צייט, ווען ס'איז געווען זעהר איינג. אין הויז איז
נישט געווען קיין שטיקעל ברויט, דער ווינטער האט צוגעטרעטען מיט זיינע
שרעקליכע פרעסט און אין שטוב איז קאַלט. חאָטש וועלף צוטרייבען, וואָכענווייס
איז אוים דעם קוימען נישט געגאַנגען קיין רויך. דיא מאַמע איז געווען אויף דער
צייט מיט קיילע־ריקלען און געהאט זעהר א שווער טראָגען. שמערל־אייזיק עליו
השלום האט גענאָזעלט, געפּאָכט מיט דער נשמה און דיא איבעריגע נאַקעטע,
הונגעריגע קינדערליך האבען זיך פארשלאָגען אין א ווינקעל, געזעסען איינגעהייקערט
אין צעהנטען, מיט סמאַהע אויף דיא ליפּען, שאַ, שטיל, נאָר צייטענווייס א קרעכץ,
א זיפץ טיעף פונ'ם הארצען, און געקוקט אין דער וועלט אריין מיט תמ'אָוואטע
גלעזערנע אויגען, אין וועלכע עס זיינען געשטאַנען פארגליווערטע טרעהרען...
דענסטמאָל האט זיך ציפּע־סאָסיע'ן געעפענט דאס מויל, זיא האט געוויינט, גע־
חלש'ט פאַר דעם טאַטען, ער זאָל רחמנות האבען אויף דער מאַמע'ן, אויף דיא
קינדער, אויך אויף איהר און לאָזען זיא שטעלען זיך ערגיץ אויף איין אָרט. עס
האט אוים איהר גערעדט דיא נשמה, א מבול הייסע געפיהלען האט זיך איהר
געגאָסען טיעף פונ'ם הארצען און דער טאַטע, דערהרג'עט, דערשלאָגען פון דער
ביטערער נויט, האט לסוף איהר איינגעווילינט מיט א געבראָכען געמיטה...
איהר אוועקפאָהרען קיין גלופּסק האט דער טאַטע גענוג טרעהרען געקאָסט,
דער טאַטע האט מיט איהר זיך געזעגענט שטאַרק בעטריבט. דיא נוטע, שטילע
טויב איז ארויס פון דער נעסט ליידיג און בלויז, נאָר מיט דער ברכה פון דיא
עלטערען, מיט דעם הייסען „פאָהר געזונט!" פון דיא וויינענדיגע שוועסטערליך
און ברידערליך.

קאַבצאַנסק האט אין א טראַנספּאָרט לעבעדיגע סחורה צוגעשטעלט
גלופּסק א שיינע, א יונגע דינסטמיידיל!...

ציפּע־סאָסיע האט באַלד בעקומען איין אָרט ערגיץ דאָרט אין א נגידיש הויז,
דיא ערשטע צייט איז איהר געגאַנגען קיין מעשה נישט. מען איז מיט איהר און
מיט איהר ארבייט שטאַרק צופרידען געווען. זיא האט געשריבען א היים פרעהליכע
בריוולכיך און אויך צוגעשיקט אביסעל געלט. נאָך דערנאָך האט זיך אָנגעהויבען
א מעשה. דער בעל־הבית האט אויף איהר געוואָרפען איין אויג און הינטער־

ווייל'עכס געפריוווט ווערען מיט איהר א נאָהענטער מחותן. אין אנפאַנג איז דאס
נאָך געווען אביסיל פארשטעלט. אויפ'ן ווינק, גלאַט אזוי זיך. ער איז א גוטער
מענש, בייא זיך פראָסט, זעהר צוגעלאָזט און וויל איין אָרעם קינד נעביך מקרב
זיין. פאַר וואס נישט? פון זיין הויז האבען שוין עטליכע גאַנץ פיינע דיענסט־
מיידלעך חתונה געהאט, נאָר נישקשה'דיג... כאָז זיא נאָר נישט זיין קיין נאַרעלע,
וועט איהר אויך אז וואויל זיין... ווייטער, ווייטער האט זיך שוין קלעהרער ארויס־
געוויזען, וואס א נגידס גוטסקייט און צוגעלאָזטקייט בעטייט. בעהיט זאָל מען ווערען!
עס האט זיך פאַר איהר געעפענט פּלוצים נאָר א נייע וועלט מיט אנדערע מיני
קריינקונגען — א וועלט מיט א שטן, מיט א גיהנום און א קאָכעניש, פייער און
שוועבעל; אזעלכס, וואס האט זיך איהר נאָך פריהער נאָר ניט געחלומט. דאס
לעבען איז פאַר איהר געוואָרען א מלחמה. זיא, שלאָפע, אָרעמענקע נעביך, האט
געמוזט שטעהען שטענדיג געוואָפּענט אקעגען א שטאַרקען שטן, א געבאַלעוועטען
פּעמפּיק. דער געדאַנק איהרער, וויא אזוי איהרע ליעבע קומען עס נעביך אָפּ,
דאָרט אין דער היים, וויא אזוי נייטיג ס'איז פאַר זייא חאָטש א קליינע הילף, האט
איהר אונטערגעגעבען כח, צו ליידען איהרע גרויסע וועהטיגען. זיא האט זיך גע־
דאַנגעלט, געראַנגעלט ביז איבער דיא כחות און געמוזט פאַר צרות דערנאָך פאָרט
אָפּטרעטען פונ'ם אָרט.

זיא האט זיך געשטעלט נאָך אויף איין אָרט. דאָרט איז געווען ווייטער דאס
איינענע: פריהער קיין מעשה נישט, דערנאָך א מעשה, שוין נישט איינע, נאָר
צווייא. א מעשה מיט דעם בעל־הבית און א מעשה מיט דעם בעל־הבית א זוהן...
קריינקונג, הארצוועהטיג און לסוף אוועק פונ'ם אָרט. ווייטער און ווייטער אלץ אויף
דעם דאָזיגען שטייגער: קיין מעשה נישט, שפּעטער א מעשה, דיא
אלטע מעשה, א מעשה איבער א מעשה און דער פינסטערער סוף
פון דער מעשה. א חוץ מעשיות אין שטוב איז נאָך מעשיות אין סעך: מיט
קעכנעס, מיט אריינגעהערס, מיט מעקלערענס און מיט יענע, וואס ווערען אויף דער
עלטער נבאַי'טעס. הכלל, א „טויזענד און איין נאַכט" מיט מעשיות. ציפּע־סאָסיע
איז געוואָרען נעביך א קרבן פאַר איהר שיינקייט... אויף צרות נאָר איז זיא גע־
בוירען געוואָרען א שיינע. וויא קומט אזוינס צו אָרמע לייט, מיט וועלכע מען איז
עפּיס נישט אזוי מחויב צו מאַכען צערעמאָניעס און קוקען דארויף, טאָמער קריינקט
מען זייא מיט א גראָב וואָרט און נעהמט בייא זייא צו דאס גאַנצע חיות מיט א
מיאוסער בעהאַנדלונג?... אויך מיר א מענש ציפּע־סאָסיע, איין אָרמע דיענסט־
מיידיל! דיין שיינקייט, אַך, מהיכא־תיתי און דוא אליין... ווענטעם עסק איז עס!

מענטש אפילו דיא כפרה ותרען. אי מאמיר האט ציפע־סאסיע פאטער און מוטער,
וועלכע האבען זיא הארצערדיג ליעב, מיט איהר אין לעבען פיעל מיה געהאט, גענוג
קאפדרעניש, נישט דערגעסען, נישט דערשלאפען, ביז נאט האט געהאלפען זיא
איז אויסגעוואקסען; אי מאמיר האט ציפע־סאסיע איהר עלטערען אויך שטארק
ליעב, זיא ארבייט, זיא דיענט וויא־ס׳איז אונטערצוהאלטען איהרע ליעבע נעביך,
וואס חוץ זייא קריכט איהר נאר נים אין קאפ קיין אנדערע זאכען — אזעלכס
נעהם קיינעם אויפ׳ן געדאנק אפילו נישט ארויף. נארעשקייטען, פון וועמען מען האט
דא צו טראכטען!... ציפע־סאסיע אבער האט אויך א נשמה, זיא טראכט, זיא
פיהלט.... בעריהרט מען זיא גראב, טהוט איהר וועה...

H „דעריבער, אזוי זאגט דער מחבר פונ׳ם „ווינשפינגעריל" אין זיינע כתבים,
דעריבער האט ציפע־סאסיע נישט געקענט מעהר אויסהאלטען און איז קראנק, צו־
בראכען מיט א שווער געמיטה נעביך געקומען צוריק א היים, צוריק צו איהרע
ארמע עלטערען, שוין נישט דיא ציפע־סאסיע, וואס פריהער. דיא מאמע האט גע־
פיהלט דער טאכטערס ביטער הארץ און איז אויסגעגאנגען פאר רחמנות אויף
איהר דערשלאגען קינד.

„ארמע, בידנע שוועסטער! דיין אומגליק איז, וואס נאט האט דיר געגעבען
חן; דיין אומגליק איז יענע גליקליכע מיט דיין שיינקייט צו געפעלען. פארשפילט
איז דיין וועלט, פארוויסט איז דיין לעבען, אז אך און וועה דיר נעביך, ארמע,
אומגליקליכע שוועסטער!....."

ב(ג-3) העושלע דער **ג.** נאוראמינש

H(M) **אצינד** אז הערשעלע אונזערער זאל נעהמען דיא בעסטע לאנד־קארטע, אויף
וועלכער עס שטעהען געצייכענט דיא אלע שטעדט פון גרויס ביז קליין און זאל
זוכען אפילו מיט ליכט, איז פון קאבצאנסק קיין זכר נישטא דארט און א
מאל אין דער יוגענד האט ער געמיינט, וויא א ווארעם זומצענדיג אין חריין, אז
קיין בעסערעס פון קאבצאנסק איז גאר נישטא. קאבצאנסק אליין
טאקי איז איין שטאדט אויף דער גאנצער וועלט, דער פופיק איהרער, פונקט אין
רעכטען מיטען. ווייטער, אין דער זייט, איז שוין מדבר, פארלעגענע ערטער מיט
ווילדע חיות. מענשען, וואס מענשען הייסען, אתה־בחרתנוקעס, סאמע ציטעס, זיינען
נאר דא. פאר זייא אליין שיינט דיא ליכטיגע זון בייא טאג, דיא לבנה און שטערען
בייא נאכט און נאט גיט זיך אפ, האט מעהר נישט צו טהאן נאר מיט זיינע

שפאסמיטאגס: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל

קאבצאנסקער יודען... ער גיט רעגען פון זייערע בהמות ווענען—ציגען
זאלען האבען פאשע, אויך קאליזשעס וואסער אויף צוטרינקען, בכדי צופארשפארען
אפפרעסען דיא שטרוי פון יודישע דעכער און לעקען דיא ווענט פונ׳ם בית־המדרש.
ער גיט טרוקענע שיינע פאגאדע, דיא ווייבער זאל גוט זיין צוגעהען פרייטיג אין
יאטקע, אין מארק אריין, איינצוקויפען אויף שבת. ער מאכט א גרויס גערעטעניש
אין קארטאפלעס, ציבעלעס און קנאבעל, יודעליך נעביך זאלען האבען וואס צו
עסען. הכלל, ער דרעמעלט נישט און שלאפט נישט דער היטער פון ישראל, ער
ארבייט מעשים, קעהרט א וועלט נאר צוליעב זייא, צוליעב זייא...// דערפאר בלאזען
איהם יודען שופר, זינגען איהם א מלך עליון און שפרינגען קדושה, דערפאר מאכען
מ׳דה זייא פון זיין כבוד וועגען א לאקשען־קוגעל — שבת, קניידליך און חרעמזיל — פסח
בנג3 און געהען א טענציל לעבעדיג־פרעהליך צו דיא הקפות שמחת־תורה. חנוכה
מ׳ 3ה דאנקען זייא איהם אפ מיט א דריידל, פורים מיט א המנ־קלעפיל, פאר־
שטעלען זיך און מאכען דיא פורים־שפיל, דיא גאנצע קאמעדיע
אלץ לשם שמים, צוליעב זיין היילינען נאמענס וועגען....
נאך איין שטאדט אמת איז איהם געווען בעקאנט, וועלכע עס האט געשוועבט
פאר איהם עפים וויא אין דער לופטען, געשוויבעלט און געגריבעלט מיט גאנצע
מחנות מלאכים, פליגעל־אדיומאנטען, און קוריערין פון גאט־ברוך־הוא צו דיא קינדער
ישראל—דאס איז דיא היילינע שטאדט ירושלים, וואו יודען ליגען בע־
גראבען אין דער ערדע, אין ארץ־ישראל ערד, טאקי נאר לעבעדיגע
מתים, וואס פולען נישט און עס האלט זיך זייער נעביך; וואו יודען האבען א
פיינ... איילבערטין, טייטלען, מילגרוימען און ציגען עסען דארט באקסהארן.
נאר, אוי־וועה! ירושלים איז אבער איצינד וויסט, חרב, אוים שטאדט, אוים וועלט
און פאר אונז, יודישע קינדער, איז היינט א לעבען דא, אין קאבצאנסק —
אין קאבצאנסק, אין גלות... דער קאבצאנסקער גלות איז דענסטמאל אין הערשעלעס
1 אויגען בעשטאנען פון גאברילא דעם שבת־גוי, וואס שנייצט אפ שבת דיא
ליכט, נעהמט אראפ פונ׳ם טיש דיא מעשענע לייכטער, און הייצט בייא יודען דיא
2. רובעס; פון מעקלע, וואס וואשט גרעט, שווינקט איבער געל־גרינע ווערנעליך
3. פון יודישע קינדער און מעלקט דיא קיה; פון קאנדראט דעם שכור, וואס
פאר א גלעזעל בראנפן פארקויפט מען איהם — דעם גאנצען קאבצאנסקער
4. חמץ; פונ׳ם פריץ, וואס יודען האלטען בייא איהם ארענדעס, דערנעהרען זיך
דערפון מיט ווייב און קינדער און מוזען נעביך פון יוצא ווענען איהם צאהלען אמאל
ראטע; וואס מהען נעביך צו איהם אנקומען אונטער א יום־טוב, ער זאל זייא

שיינקען זעקליך קארטאָפּלעס, אינדיקעס און ווייץ אויף מצה — און, וועה, וועה געשריען! ערגער נאָך וויא אלע פון מ י ט ק א דעם קליין שיינעציל און זשוקיל זיין קליין הינטעל, פאר וועלכען נישט נאָר קליינע יונגליך האבען געציטערט, אויך יודען מיט בערד, בעוויבטע, גרויסע תקיפים,(פלעגען האבען דאס ניין יעהרינע און פאר איהם פאר א מייל אנטלויפען) נאָט ווייסט, צו וואס דער ביטערער גלות של מיטקא וואָלט געפיהרט, ווען ער זאָל זיך ציהען שטענדיג ...

„א נס, זאָגט הערשעלע אין זיינע כתבים, א נס, וואס מיטקא האט ליעב געהאט א יודיש שטיקעל חלה. פון א שטיקעל חלה, וואס מען פלעגט איהם אונטערריקען חיירעש, איז ער געוועהנטליך אויף א געוויסער צייט, געוואָרען גוט, ווייך וויא א טייג, האט זיך בעלעקט און געקוקט שוין אנדערש אויף יודישע קינדער. וואס יונגליך האבען פריהער נישט געטהאָרט, האבען זייא שוין געמענט. יעקב׳ס טאָפּ לינזען איז געבליעבען אויף תמיד מאַקי זעהר א גוט מיטעל. ווער שמיעסט, א יודיש שטיקעל געפילטע פיש איז גאר א וואונדער! נאָר חוץ דיא אלע זאכען איז דאָך מיטקא נישט מעהר געווען וויא א נארעש יונגעל און מאַקי אליין ליעב געהאט אָפּטהאָן מעשים, שטיפען מיט חברה קונדוסים. ביים שפּילען זיך איז ער מיט זיין גראָבען קאָפּ שוין געלעגען בייא אונז אין דיא הענד. א פּערדיל איז ער געווען זעהר א וואויכס, כח צו לויפען, צו דריגען מיט דיא פיס, האט ער געהאט, און מיר, מיט אונזערע יודישע קעפּליך, פלעגען אויף איהם פאָהרען רייטענדיג, דערלאַנגען איהם · הינטערוויליכס א שמיטצעל און פיהרען איהם בייא דער נאָז, וואָהין מיר האבען געוואָלט . . . האבען מיר עפּיס געמיסטערט, געשטעלט א מילכען ערניץ אויף א רינשטאָקיל, האט ער מעהר נישט געטוינט וויא נאָר דערצו: צובריינגען זאַטה, טראָגען שטיינער, גראָבען דיא ערד און קריכען אין בלאָטע. יודישע קינדער פלעגען זיך גאָר קוועטשען, אונטערהעלפען איהם מיט א סאָפּען, מאַכענדיג: האַ־ האַ, ארביים, טהו מיטקא, אזוי, אזוי!... שרייבענדיג איבער מיטקען שטעל איך איהם מיר אצינד פיר שוין א גרויסען, א געזונטען. מעגליך, אפשר איז ער ערגיץ אין דער וועלט היינט א גאַנצער פּריץ און טראַכט אלץ: אָך, ברודער! האסטדוא פערגעסען יונגעלשע זאכען: לאָזען דיא האנד פּרייא...?"

זשוקעל, וויא עס שטעהט געשריבען אין דיא כתבים, איז אויך נישט געווען קיין שלעכט הינטעל. פאר א שטיקעל ברויט פלעגט ער סלוזשען, שטעהען אויף דיא לאַפּקעס און דרעהען מיט דעם וויידעל. און הנם א שטיקעל ברויט האט א גרויסען ווערטה בייא קאַבצאַנסקער יודען, פון דעסטוועגען האט זיך קיינער דארום ניט געמאַכט אונטערוואַרפען עס אמאל זשוקען, טראַכטענדיג בייא זיך: לאָמיך

א הונט פארשטאָפּען דאס מויל. ניחייא ני לאיע, כאָז ער נישט בילען. — יודען מיט בערד פלעגען שמאָכען פאר גרויס הנאָה, ווען זשוקיל האט זייא אָנגעטהאָן דעם כבוד, א חאַפּ צו טהאָן פון זייערע הענד דאס ביינדיל און געקוקט אויף זייא פריינטליך, בשעת קנאַקענדיג עס מיט דיא שאַרפע הינטישע ציין. פלעגען שמאָכען, גלעטען דאס בערדיל, טרייסטענדיג זיך מיט דער האָפנונג: נו, חבר... פון היינט אָן זיינען מיר שוין חבר. שוין אָהן סכנות... דערבייא מאַקי זיך מאַכען קוראַזש אָנצוריהרען פון דערווייטענס זשוקלען, מיט א שפּיטץ פינגער א גלעט צו טהאָן איהם ביים קעפּיל, און, אז מען איז שוין יא א שטיקעל חשוב, פּריווען דערוויל מאַקי אָנצורייצען איהם אויף אנדערע: אטרנא, קוסייא! וויא דער שטיינער איז פון יודען . . .

היינט, אין דיא עלטערע יאָהרען, ווייסט אונזער הערשעלע שוין, אז יודען צווישען אלע מענשען אויף דער וועלט זיינען דיא העהנער, וואס ליגען שטענדיג אונטער׳ן פּעקעליק לעבין ווייב און קינדער. דאס הויזגעזינד איז בייא א יודען דאס גאנצע לעבען, טיעף איינגעבאַקען איהם אין הארצען און דער טאַטע זיינער איז דרינען געווען א יוד שביודען, א האָהן שבהעהנער. ער ווייסט היינט וואויל, אז דער טאַטע האט איהם זעהר ליעב געהאט. נאָר דאס איז געווען א פאַרבאָרגענע ליעבשאַפט אינווענינג אין הארצען, אויפ׳ן יודישען שטיינער, אין פּנים אָבער האט מען עס איהם נישט ארויסגעזעהען. פאַרקעהרט, אויפ׳ן פּנים איז איהם שטענדיג געלעגען א פינסטערע חמארע. ער האט געקוקט עפּיס וויא בייז, אָנגעלאָדען, מיט א ביטער־זויערער מינע. ס׳איז איהם עפּיס וויא נישט אָנגעשטאַנען צו ריידען, לאַכען, נארעש צו מאַכען זיך מיט דיא קינדער, האלטענדיג אין דער סברא, אז פאר א ט א ט ע ן פּאַסט נים אזעלכע זאכען. קינדער בעדאַרפען פאר א טאַטען מ ו ר א האבען, וויסען דרך־ארץ, אין זיינע אויגען נישט אונטערשטעלען זיך הויך ריידען, א לאַך צו טהאָן חלילה און בעדאַרפען געהען אויף דיא שפּיטץ פינגער. האט זיך א מאָל א קינד פאַרזינדיגט מיט א הויך קול, מיט א געלעכטער און עפּיס א פרייע בעוועגונג, איז איהם עס נישקשה באָקום ארויסגעפאַלען פון טאַטענס א בליק, וואס האט איהם דורך־און־דורך־געשטאָכען. מיט דעם ווייב האט ער פאר פרעמדע, אויף פאר איינענע מענשען קאַרג־וואס גערעדט, זיא נישט גערופען בייא דעם נאָמען, נאָר געזאָגט געוועהנטליך: ד ו א, הערסט דוא! און א מאָל אויך: ט י פּ ש אָ. אין הארצען איז ער געווען צו איהר מאַקי זעהר גוט, גוט וויא דיא וועלט, נאָר ארויסווייזען עס בעשיינפערליך האט ער עס פאר זיך געהאַלטען פאר אין אומכבוד, עפּיס פּריקרע, נישט שיין פאר א יודען. ער — איז דאָך ע ר א

מאנספערשוין, א יוד, און זיא איז א זיא, נאך אלע זאכען פארט נישט מעהר וויא א נקבה, א יודענע... ער איז געוועזען אין דעם הויזגעזינד טאקי איין אמת'ער האהן, וואס פיהרט זיך שטענדיג ארום מיט דער הוהן און מיט איהר פכיד, זוכט, קראצט פאר זייא אויס ווערעמליך, שפייז פון אונטער דער ערד. נאר זאל פריווען א היהנדעל עפיס טהאן נישט וויא זיין ווילען, גיט ער עס א פיק אין קעפיל. ער נעהמט פארריסען דעם קאפ אין דער הויך, דיא איינגליך פייערען איהם, קוקט מיט גדלות און בכדי צובעוויזען, וואס אזוינס ער איז, מהומ ער א קלאפ מיט דיא פליגעל, מאכט א חמלך, א ברייטען, גרויסען קוקוריקו! דאס בע־טייט: תרבית היהנער, ווייסט, ווער עלטער איז!...

צוגעקאזט און בערייזעודיג איז דער טאטע געוועזען נאר אין אזעלכע געוויסע פעל, ווען א קינד, א שטיינער, איז קראנק געוועזען. דענסטאל איז ער פון איהם נישט אפגעטרעטען אויף א טרים. האט עס געגלעט, געטאפט ביים שטערען, איינגענומען מיט גוטע רייד און צוגעזאגט מתנות, שיינע שפיכליך, וויפיעל דאס הארץ גלוסט: א שיין הילצערין שווערדיל אויף תשעה באב, אפגעפארבט מיט שווארצע יאגעדעס, א גראנער, א דריידיל, א פאהן מיט א רויטען עפעל, ארויפגעשטעקט אויבען, דער־בייא טאקי נאכגעמאכט וויא א גראנער גראגערט, וויא א דריידיל דרעהט זיך, זומזעט און וויא יונגעליך מיט פאהנען געהען צו דיא הקפות, קוויטשען: עוזר דלים הושיעה נא! אט אזוי, אזוי... בכדי ארויסצובעקומען דערמיט ביים קראנקען קינד נעביך חאטש א קליין שמייכעלע. איז עס איהם געראטען, איז ער געוועזען איבער־גליקליך. אדער א שטיינער ווען עפיס א שמחה, א יום־טוב און מייסטענס פסח צום סדר, אז ער איז געזעסען אנגעלעהנט, וויא א פריץ, אויף דער עסע־בעט אין קיטעל, דאס ווייב קלאהר־ווייס אנגעטהאן לעבין איהם. ער האט זיא גערופען מלכה, זיא איהם — מלך.ביידע האבען געלויכטען, געקוקט מיט שיינענדיגע אויגען, דאס איינער אויפ'ן אנדערען, דאס אויף דיא אויסגעצוואגענע קינדערליך ארום דעם טיש און דאס אויף דיא כוסות, אויף דעם טעלער, אין וועלכען עס ליגען שיין, פיין אויסגעליינט וויא געהעריג: דיא זרוע און דער רעכטער האנד, אונטען חרוסת, דאס איי אין דער לינקער האנד, אונטען כרפס, גרינס פון פעטרעשקע און צווישען זייא מרור, געריבענער חריין, נאר מחית. א־נו, הערשעלע, פרעגט מאכען דער טאטע, אנגעהמענדיג דאס קינד פאר'ן בעקעלע, פרעג מיך, הערשעלע, דיא פיער קשיות. הערשעלע האט זיך צושאקעלט, אנגעהויבען הויך אויפ'ן בייא־קול'כען, מאכענדיג דערבייא מיט'ן גראבען פינגער: טאטע! איך וועל דיך פרעגען, טאטע, פיער קשיות! און אפגעקנאקט לעבעדיג איין קשיא נאך דער

אנדערער. דענסטאל איז מען פרייא געוועזען צורייידען, צולאכען, וויפיעל מען וויל. הפקר א וועלט. דיא קינדער פלעגען זיך אנשיכורין מיט גאנצע כוסות לאקריצע, וואס דיא מאמע האט אנגעקאכט אין יענעם גרויסען פסח'דיגען טאפ און פלוידערען, אויף וואס דיא וועלט שטעהט.

++ carnivalesque

ד.

א חוץ דיא דאזיגע פעל איז דיא מורא פאר'ן טאטען געוועזען גרויס. אין שטוב איז אונזער הערשעלע, וויא דיא אלע איבריגע קינדער, געוועזען שטיל, נאר אבער וויא א שטיל וואסריל, וואס גראבט טיעף. צווישען זיך פלעגען דיא קינדער שטיקער־הייט אפטהאן מעשים, קריגען זיך, נאכקרימען זיך אויפ'ן ווינק, איינער דעם אנדערען ארויסשטעלען פייגען, דערלאנגען א זעטץ, א קניפ און שא. איטליכער האט גע־וועהנטליך געהאט זיינעם אויף צוקריגען זיך. הערשעלס צולהכעיס'ניק איז געוועזען חנה־לעמיל. זייא זיינען געוועזען פייער און וואסער, צווייא נישט קיין גלייבע מענשען. חנה־לעמיל האט געוואלט, וויא איין עלטערער ברודער, וואס אט באלד א חתן־בחוריל לעהרען דעם יונגערען דרך־ארץ. עס האט איהם געברענט, פאר וואס דער טאטע זעצט שבת ביים טיש הערשעלין נאהענט לעבין זיך און שמעלצט זיך נאר הערענדיג וויא ער טערעלייקט „כל־מקדש". און האלט איהם אונטער אין דיא זמירות אויף א דין־קוויטשיג קול'כין. ער פלעגט דעריבער אלץ קריכען צום טאטען אויף הער־שעלין מיט מסירות, בכדי צופארמיאוסין איהם אין זיינע אויגען, און שטיקערהייט צווישען זיך פלעגט ער נאכקרימען הערשעלין וויא ער טערעלייקעט, ארייגשטע־קען דערבייא א פינגער אין גערגעלע, שאקלען דאס קעפיל און אנגעבלאזען זיך וויא איין אינדיק. הערשעלע פלעגט זידען וויא א קעסיל. ארויסשטעקען דאס צינגעל און מיט אויפגעשטעלטע קולעקליך מאכען אין איין כעס: פוקע זיך, חנקע־לעמילדריג! אבער אלץ שטיל. מען זאל נישט הערען.

Darwinian struggle: bitter rivalries

אין שטוב איז הערשעלע געוועזען וויא א שטארק אנגעבלאזען פאחיריל, זיך איינגעהאלטען, קיין פארע זאל מען פון איהם נישט הערען, אקעגען־זשע אבער אין דרויסען האט דאס פאחיריל געקלאפעט און ס'איז ארויס פרייא אלסדינג, וואס אינווענינג אין איהם האט זיך געשטיקט. דארט איז ער געוועזען א פייער, א שפירט, איין קונדעס אין דער וועלט. ער האט זיך איבערגעשלאגען מיט אלע יונגליך און ארויסגעוויזען זיין גרויס בריה'שאפט. אין שטיינער ווארפען, האפען א ציג פאר דיא הערנער און זעטצען זיך אויף איהר רייטענדיג, אנגעהמען פכוצלים דעם

+ carnivalesque

קאבצאנססער קהל׳שען צאפ פאר דער באָרד און אויסרייסען איהם א פולען הויפען האָר, שטעכען חתן־כלה אונטער דער חופה מיט שפּילקעס, נאכלויפען א משוגענעם אויף דער גאס, אונטערחאפען זיך הינטער א וואָגען, בשעת פאָהרענדיג געשווינד, דערצו איז ער געווען איין בריה טאקי. ווייסע־חברה האט דעריבער פון איהם שטארק געהאַלטען און איהם מכבד געווען מיט כהן אין אלע קונדייסקע זאכען. אין דיא מלחמות צווישען דיא קונדסים, איז ער געווען דער גענעראל, מיט עפּיס א פּאַפּירין שארמיטצעל פון א בשמים־קרעמיל אויפ׳ן קאָפּ, ארומגעשטעקט מיט פעדערען. דיא גבורות און דאס גאנצע גרויסקייט זיינס איז בעשטאנען אין פּיטשקען, וואס ער האט געהייסען איטליכען מקיים פסק זיין, גלאט אזוי־זיך פון זיין כבוד וועגען און אז דער גענעראל, הערשעלע לייזער־יאנקילס, האט בעפוילען — איז מחויב געווען איטליכער, פון דעם קליינסטען ביז דעם עלטסטען, באלד צו פאַנגען. בשעת פרידען, נישט קיין מלחמה צייט, פלעגט אונזער הערשעלע מיט דעם גאנצען פעקיל יונגליך זיך אפּגעגעבען מיט אנדערע געשעפטען, און געשעפטען זיינען געווען זעהר פיעל, ברוך־השם, אין איטליכער צייט. זומער בייא טאָג פלעגט ער פיהרען ווייסע חברה באָדען זיך אין ק א ב צ א נ ס ק ע ר טייך — א גרויסער רינשטאָק מיט א פאר־שימעלטער בלאָטע ביים ברעג, וואו שטאָדט־חזירים זיינען געלעגען איינגעזונקען טיעף ביז איבער דיא אויערן, ארויסשטעקענדיג נאָר דאס פּיסקעל. דער גאנג אהין איז געווען לעבעדיג־רעשיג, טאקי וויא מען זאָגט, בעגראנדע, נישט אויסגעלאָזען איין זאך אויפ׳ן וועג, מען זאָל עס נישט בעריהרען. יונגע גענזעליך צולויפען זיך, אונטערפליהענדיג אביסיל מיט דיא קליינע, נאך נישט גוט בעפעדערטע פליגעליך; דער נאָגער סאָפּעט, סמאָרעט מיט דיא נעזליכער. אויסקרימענדיג דעם האלז וויא א שלשלת. דאס קעלביל דאָרט איז זיך מטריח אויפצושטעהן פונ׳ם גראָז, שטעלט אויס א פּאָר אויגען, רוקט זיך אויף עטליכע טריט אָפּ, ווארפענדיג מיט׳ן קאָפּ און אָנבייגענדיג דעם שטערען צו דער ערד, פארדרייסט דערנאך דעם וויידיל און וועק, אוועק . . . חברה שפּילעט זיך אָפּ, קנעפּעלט זיך אָפּ, נאך געהענדיג, אין איילעניש, אזוי אז צוקומענדיג צום ברעג טייך פאלט פון איטליכען דאס אָנטהאָ פלוצים אראָפּ — און פּוטץ אין וואסער אריין, בול־בול־בול! — צווישען מנחה און מעריב איז ווייסע חברה זיך צונויפגעקומען אויפ׳ן יריד אין בית־מדרש, אין פּאָלעש דאָרט, איטליכער מיט זיין מין סחורה און מען האט געהאנדעלט געשמאק. איינער ביים א קרומען, אלטען טשוואָק אויף א מעשוגנעם קנאָפּ אהן איין אויעריל. דער אנדערער טהוט א וויז א ניסעל, א שווישטש און עס גאָפינען זיך דארויף צווייא שטארקע קונים, מיט שטיקליך שפּינעל־גלאָז, פארצעלאענע שערבליך פּולט

כעשענעס. יענער מיט א גרינער פּאטשערקע איז פארטיפט אין עסק מיט דעם חבר, וואס בעריהמט זיך מיט זיין נאָדעל־טעשיל און א צינערין אויער־לעפעלע. הערשעלע אונזערער איז דאס געווען דער שאטצער און געחאפּט פון אויבען פאר זיין מיה. געוועהנטליך לאָזט זיך דער יריד אויס מיט א קריג: קיינער איז נישט צופריעדען, איטליכער טענה׳ט, ער האט זיך מיאוס אָפּגענארט. עס האלט שוין ביים פּאטשען זיך; עפּיס א קונדס, מיט א פריש גענזען גערנעלע טרומייטערט־צו, א טאראראם, א געפּילדער, ביז דער שמש לויפט אין איין כעס ארויס מיט א היק: שקצים! און חברה צולויפט זיך וויא דיא מייז, איטליכער אין זיין ווינקעלע. חנוכה־צייט האט געפלאקערט דאס געשעפט מיט דריידליך, פּורים־צייט — מיט מאטעריאל אויף המן־קלעפּליך, שבועות־צייט—מיט אויסגעבלאָזענע אייער, צומאכען פייגעליך. הכלל איטליכער יום־טוב מיט זיין מין סחורה... צייט אויף צו האנדלען איז, ברוך־השם, געווען גענוג, ווייל דער מלמד פון דער תלמוד־תורה, וואו אונזער הערשעלע האט געלעהרענט, איז אליין געווען שטענדיג פארנומען מיט זעהר פיעל געשעפטען, אהן עין־הרע. ער איז געווען א שטיקעל שדכן, פול געווען אויף אלע חתונות, בריתין און לויות, געווען א בעשטענדיגער עדות אויף גטין. חוץ דעם האט ער בעדארפט אָפּשפּרעכען עין־הרע׳ס, איבערקוקען מזוזות און פון אלע מלאכות זיך אָפּרייסען צייט דאָנערשטיג און פרייטיג מיט א פּושקעלע אין דיא הייזער ארומצוגעהען. נאר דעם שבח מעג מען איהם נאָכזאָגען, אז דיא שעה צייט, וועלכע ער האט זיך גע־נומען צום קנעלען, האט ער געארבייט געשמאק מיט אלע כלים. דיא דאָזיגע קורצע צייט איז איהם גאנץ גענוג געווען אויף איבערצושמייסען אלע קינדער און ס׳איז איהם נאך איבערגעבליבען עטליכע לידינג מינוט צייט אויך. אויף צרשפּארען זיך מיט׳ן קאָפּ צום טיש, אביסיל זיך אויסצורוהען, אָדער קראַטצען דיא באָרד, קרעכצען, געניצין וכדומה אזעלכע מלאכות. אויף הערשעלין פלעגט ער זאָגען: הערשעלע איז א גרויסער קונדעס, אָבער א וואויל יונגעל מיט א גוט קעפּיל. דיא מאמע פלעגט, הערענדיג אזוינס, זיך דערמאָהנען אין איהר חלום, וויא גדליה־הערש, עליו השלום, האט וויזענדיג אויפ׳ן קינד געזאָגט: „ער וועט זיין א גוט שטיקעל ארבייט, א שארפע נאָדעל מיט א שפּיצעכדיג קעפּיל״ און פאר נחת זיך געשמאָלצען. דער טאטע־זשע אקענען, אויסהערענדיג אויף איהם מסירות, וויא ער איז פארשייט, פלעגט מאכען געוועהנטליך מיט א שטעכווערטיל: י ע נ ע מ ס נאמען מיט י ע נ ע מ ס נאטור, עס זאָל פעהלען א האָר! י ע נ ע ר, עליו השלום, האט זיין גאנץ לעבען זיך געפּאָרעט מיט לעבער און ד ע ר היינט איז אויך פול אין אלע לעבער. ער פּאָרעט זיך אויך און מאכט נאך לעבער . . . דאס איז

נעמען אנצוהערעניש אקעגען יענער מעשה, וואס מיט הערשעלן איז זיך פארלאפען צווי וויא ווייטער וועט שטעהען.

ת.

ויהי היום און ס'איז געווען א מאל, איז אין קאבצאנסק א גרויס וואונדער געשעהן. פלוצים, מען ווייסט נישט וויא און וויא ארום, איז פון ערגיץ א דאקטאר מיט אמאל אנגעקומען, עפ'ס אזוי וויא פונ'ם הימעל אראפגעפאלען. (יודען בכלל, אז דערהערען נאר א דאקטאר, רופט זיך זייא אלע קראנקהייטען אפ און דערפיהלען איטליכער זיינע וועהטינגען.) בימי ירחמיאל הרופא, פאר אונזער ירחמיאל דעם רופא, חונתו יאחנע הרופאת, און זיין ווייב יאחנע דיא רופא'טע, איז אין קאבצאנסק שטענדיג געווען מיט חסד. בייא יודען האבען דיא קראנקהייטען געבורטשעט אינוועניג און מען האט זיך געמאכט נישט וויסענדיג, דער רופא האט געטהאן זיינס, גענעבען ראטונקעס: געגאלט, געשווירען, געשטעלט באנקעס, פיאווקעס, גע־אזט צו דער אדער, געצאפט בלוט פון דיא מאנסבליך, און דיא רופא'טע פון איהר זייט האט געטהאן איהרס, געצאפט בלוט בייא דיא ווייבער. מען איז פארשלאפט גע־ווארען און געשטארבען אהן חכמות, אהן גרויסע דולעניש. נארנישט, מען האט זיך פלוצלים געלייגט און פלוצלים צוגעמאכט איין אויג, נישט בעדארפען דווקא האבען דערצו פריהער רעצעפטען און אפטייקען... זיבעציג יאהר—אזוי איז שוין אין דער וועלט געשטעלט — קומט דאך א מענשען צו לעבען, דארויף איז דאך דא בפירוש א פסוק אין תהלים, וואס אפיקורסים אפילו קענען עס אויך נישט אפ־לייקענען, אי וואס, מען שטארבט פריהער פאר דער צייט, דרינען איז נישט שולדיג קיינער, נישט ירחמיאל דער רופא מיט זיין קליפערנעציינג, נישט יאחנע דיא רופא'טע מיט איהר קליפערנעציינג און אויך נישט דער פסוק לחבדיל, שולדיג אין גאנצען זיינען דיא חטאים... דיא חטאים אין שטעדטיל. דעם, יענעם האט זיך פארגלוסט, וואס מען טאהר נישט... און דארויף איז דאך דא א (רב,) זאל גע־זונט זיין, מיט א סאמיסיע שיינע יודען, דיא זאך אנצושמעקען און ארויסצופיהרען עס וויא בוימיל אויפ'ן וואסער. אזוי האט זיך עס געפיהרט און פיהרט זיך אויף צוא שטיינער שטענדיג, נאר מיט דעם דאקטארס ווייז געבען זיך אין קאבצאנסק האט וויא קראפעווע נאך דעם ערשטען זומער־רעגען, ארויסגעשפראצט מיט א מאל שלאפקייטען אלערלייא, אהן א צאהל: ספאזמעס, בויכוועהטיג, שטעכעניש אין דיא קריעזשעס, שפארעניש אונטערן לעפעלע, קוועטשעניש, בייסעניש, מכות,

געשווירען—און אונזער יודישע קראנקהייט, מערידין, איז פון דער פארבארגע־ניש ארויס גאנץ אפען, זיך ענפלעקט, וויא עס געהער צו זיין, מיט אלע פישטשעווקעס... נישט געווען איין יוד א גאנצער, אהן א חסרון. יונג און אלט זיינען צום דאקטאר געלאפען אויסלאטען און פארריכטען אביסיל דאס געזונד. קליינע קינדער מיט גרויסע בייכליך און דינע פיסליך האבען מאמעס אויף דיא הענד געטראגען און צו איהם געלאפען. (גאנץ קאבצאנסק, וויא עס ווייזט זיך ארויס, איז איין בקור חולים, אלע זיינען צובראכען.) נאט דער לעבעדיג־ר ווייסט, מיט וואס עס וואלט זיך אויסגעלאזט, ווען דער דאקטאר זאל נישט געווען אזוי פלוצלים, וויא ער האט זיך בעוויזען, אזוי פלוצלים אויך פארשווינדען. יודען פארגעסען זיך ווידער דיא וועהטיגען, הערען זיך נישט צו, שלעפען זיך ארום, כל־זמן עס דיענען זייא דיא פיס און לעבען, וויא דער שטייגער איז, מיט דעם אימפעט... ירחמיאל דער רופא קריכט ווידער ארויס, וויא דיא לבנה נאכדעם אז דיא זון פארגעהט, ארבייט אויף אלע כלים און יודען — שטארבען מיט חסד...

הערשעלין אבער איז דער דאקטאר פונ'ם זינען נישט ארויסגעגאנגען. דיא גאנצע מעשה איז איהם זעהר געפעלען. עס גלוסט זיך איהם ווערען א דאקטאר איהם נאכצוטהאן און צו מאכען, וויא ער, דיא גאנצע שפיעל מיט דער ווייסער חברה. קינדער האבען, וויא דיא מאלפעס, ליעב נאכצוטהאן דיא גרויסע אין אלע זאכען. וויא זאגט מען עפיס: קינדער קייען, וואס אלטע שפייען. ווייסע חברה קרוינען למזל אונזער הערשעלין פאר א דאקטאר און דיא שפיעל הויבט זיך אין א גוטער שעה אן. הערשעלע ווערט אליעב זיך, צוליעב זיין כבוד, א גוטער און זארגט דיך קלאפפערשט פאר זיינע חברים'ס געזונט, ווינשענדיג דערבייא טאקי פונ'ם גאנצען הארצען, א, קריינקען זאלען זייא, רבוני של עולם! און בעדארפען צו זיין הילף אנקומען...

פרייטיג איינמאל אין דער פריה, אז דער מאמען איז מיט בויכוועהטיג אנ־געקומען צונעהמען אין קלייטיל אויף בארג פעפער, ציטעריננ און מעהל אויף שבת, לאקחענט אונזער הערשעלע שטילערהייט אראפ צו ביסליך פון דיא דאזיגע זאכען און אוועק שא, קיטש אהין, אויפ'ן פרייען גראז, אויפ'ן ליידיגען פלאטץ הינטער דער שטוב. ער זיצט זיך דארט לעבין פליים, פאר איהם שטעהט א קליין פאפירין קעסטעלע, וואס קאסט איהם דרייא קנעפליך מיט א יערכען בייטעלע א צונאב דערצו. אין קעסטעלע געפינען זיך עטליכע קליינע פלעשעליך, פאר וועלכע א חבר דינער האט בייא איהם גענומען א נוס, א צווילינג, וואס האלטענדיג איהם אין טיל

ביי דעם נים־שפילען אין ער איהם שטארק מזל'דיג געווען אויף אפצוראצען די
קינדער, אויך א גרויסען זשוק מיט לאנגע הערנער, נעהאנגען צוגעבונדען אויף א
לאנגער פערדישער סטרונע. און בשעת דיא מאמע פארעט זיך אין שטוב דארט,
ברעכט נעביך זיך דעם קאפ, וויא ס'איז פונ'ם ביסיל מאטעריאלין עפיס צו מאכען,
פארעט זיך אויך איהר זונדיל דא מיט דעם אראפגעלאקחענטען פעפער, ציטערינג,
מעהל און שאר ירקות, צו מאכען דערפון רפואות, וועסערליך, טראפענס אין דיא
פלעשעליך. פארטיג מיט דיא רפואות טראכט ער ביי זיך: אצינד וואו נעהמט
מען עפיס א קראנקען, מאכי מיט א גוטער אמת'ר מכה, צו בעווייזען דיא גרויסע
קונץ אין דאקטאריע? און וויא ער זיצט זיך אזוי און טראכט, דערזעהט ער פון־
רערוויטענס, וויא משה־יאסי, א פארוואהרלאזטער יתום, א נאקעטער, א
בארפיסער, פאהרט אויף א שטעקען רייטענדיג און ארבייט נעביך פאר אלע נאר
א שרעק: פאר דעם פוהרמאן, אויך פאר דעם פערדיל און אויך פאר דעם וואגען.
ער שמייסט דעם שטעקען, אנטרייבענדיג איהם מיט א געשרייא: וויא, וויא! ער
הייבט פיסליך, פוצט אוים דאס בייכיל, פארוואַרפענדיג אהינטער דאס קעפיל,
הירזשעט וויא א פערד, שפרינגט האץ־האץ און לויפט גאלאפ; ער פויקט מיט
דער האנד אויף דיא אנגעפווישטע באקען. פון דער זייט א קלאפ, פון יענער זייט
א קלאפ, חריפעט, סקריפעט און מאכט אויף, אלערלייא משונה קולות: טרא־
טראם־טראראראם! הואי־חיפ־סיפ! וויא א קלאפערייא און א סקריפ פון רעדער.
ער יאגט לעבעדיג, קנאקענדיג־טשאקענדיג, פייפענדיג גלייך צו הערשעלין און, צו־
קומענדיג נאהענט, טהוט ער א הירזשע, דערנאך א געשרייא: טפררוא! אוים־
לאזענדיג מיט א צעהנגארענדיגען ח ח ח אים־סיפ און שפרינגט אראפ פונ'ם
שטעקען.

אונזער הערשעלי פאלט אויף א המצאה ביי משה־יאסי'ס אנקומען און נישט
לאנג נעטראכט, מאכט ער צו איהם אויף קונדעס־לשון אזוי:

— סויסע־סאסי, משה־יאסי, סוא־סילסט, דוא־ווילסט, סאן־סראנק זייך
קראנק?

— סיין, ניין! ענטפערט משה־יאסי אפ, אויך אויף דעם איינענעם לשון
סאקי, סאל־סאט, זאל נאט, סיטען־היטען.

— זאג יא, נארעלע. מאכי נאר אהן קאטאוועס. נענוג דייטש! מאכט
הערשעלע, לאמיר ריידען פראסט יודיש. זאג־זשע יא, נארעלע. וואס קען דיך
עס ארען? דוא זייא קראנק און איך וועל דיר געבען רפואות... נוא דוא
ווילסט?

— איך וויל, הערשעלע, איך וויל בעסער עסען.

— עסען? ... עסען, משה־יאסילע, האב איך נישט. נאר צוזאגען אויף
שפעטער אמאל, יא, זאג איך צו. נא דיר מיין האנד תקיעת־כף. נוא, וועסט־דוא
שוין זיין קראנק, נארעלע?

— איך בין דאך אבער געזונט, הערשעלע!

— נישקשה, נארעלע, איך וועל דיך מאכען קראנק. איך וועל דיר טהאן א
דראפעלע, א קליין דראפעלע אונטען אויפ'ן פוס. זעהסט־דוא אט מיט דעם
משוואק. אזוי רעדט הערשעלע איין דעם חבר און נעהמט פון דער פליודערען־קער
שענע ארוים א פארזשאווערטען משוואק.

— עס וועט דאך אבער וועה טהאן, הערשעלע!

— נאר א קליין דראפעלע, משה־יאסינא, וויא איך בין א יוד! עס וועט
וועה טהאן א ווייל'ע און באלד מאקי אויפהערען. איך וועל דאך דיר היילען, איך
מיין דאך דיין טובה. וואס דען? דיין טובה, נארעלע, מיין איך דאך... און דוא
ווילסט עס נישט פארשטעהען.

— גיב־זשע מיר, אויב יא אזוי, באלד מאקי עסען. אי, בין איך הונגעריג,
הערשעלע!

— א נעראם אביסיל! מאכט הערשעלע, אנברוגז'ענדיג זיך קלאמפערשט,
נעה דיר, נעה! איך וויל איהם היילען, טהאן א טובה, און ער עסען!
פרעסען! ...

אויף דעם דאזיגען שמיעס קומען אן עטליכע ווייסע־חברה־ניקעס, זייא קוועלען
נאר אן פון הערשעלעס אפטייקעל און פון דעם איינפאל זיינעם. נעהמען זיך
שטארק צו משה־יאסין, איינצושטיסען איהם מיט גוטע רייד: משה־יאסינא, דוא
נארעלע איינער! אבי מען מאכט דיך נאר קראנק, וועט מען דיר דערנאך, נישקשה,
שוין אונטעררוקען עפיס קיען. דוא פארשטעהסט? ... איטליכער גיט איהם דיא
האנד תקיעת־כף, איבערשלאגענדיג מיט א ציצה. משה־יאסי קוקט איבער דיא
ציצה, אויב זיא איז נישט חלילה קיין פסול'דיגע און אז ער זעהט, זיא איז כשר,
דיא אלע אכט פעדים מיט דיא פיער קניפליך זיינען וויא געהעריג איז, רופט ער זיך
אן, אויפשטעלענדיג א פינגער לעבן דער נאז, מיט א התראה: געדיינקט־זשע,
קינדער! אויב נישט, וועט אייך גאט שטראפען. זאגט אמן!

משה־יאסי שטרעקט אוים, אין א גוטער שעה, דעם פוס, דיא יונגליך
האלטען איהם גוט פון ביידע זייטען און הערשעלע נעהמט זיך צו דער פיאטע זיינער

מיט דעם משוואַק. פריחער מאַכט ער איהם פּאַמעליך אַ קליין־דראַפּעלע, משה־יאָסי פאַרבייסט דיא ליפּען און שווייגט; דערנאָך נעהמט ער איהם אַריין אַביסיל טיעפער מיט'ן משוואַק, משה־יאָסי מאַכט: אַר־אַר־אַי! — חברה טרייסט איהם: נישקשה, לאָז זיך נאַרעלע, לאָז! מען וויל דאָך דיר נעבען אַ רפואה... הערשעלע איז נישט פויל און שטופּט דעם משוואַק אַריין נאָך ווייטער, עס רינט בלוט, משה־יאָסי רייסט זיך פון דיא יונגליכס הענד און שרייעט: געוואַלד!

— שאַ, שאַ, סוסע־סאַסי, משה־יאָסי! נעהמט איהם אונטער הערשעלע איין אויף קונדעס־דייטש מיט אַ פרעהליך האַרץ. סי־סאַקע, דיא מכה דיר, האָב איך שוין געמאַכט. אַצינד בעקומסט־דוא פון מיר סרועה, אַ רפואה.

הערשעלע נעהמט אַ פלעשעלע און גיסט זיינע טראָפּענס אויף משה־יאָסי'ס פרישער וואונד. ער פאַרקרימט זיך נעביך אַ שרעק, שרייעט: עס ברענט, געוואַלד עס ברענט! נישט מיט זיין קול.

משה־יאָסי, האָט מאַקי נעהאַט רעכט, נעוואוסט נעביך וואָס ער שרייעט. דיא טראָפּענס זיינען געווען צו שטאַרק פעפערדיג און נעברענט וויא פייער דאָס רויע פלייש איהם אין דער בלוטינער מכה. ער האָט נעצאַפּעלט, נעקרעכצט און זיך פאַרנאַנגען וויינענדיג פאַר גרויס ווערטינ. דיא קונדסים האָבען נעהאַפּט אַ ציטער און זיך צולאָפען. הערשעלע איז אויך אַנטלאָפען אַביסיל אין דער זייט און זיך גע־שטעלט קוקען פון דאָרט אויף זיין חולה. אַ היבשע צייט האָט ער נעביך זיך גע־וואַלגערט אויף דער ערד, שרייענדיג אַלץ אין איין קול: עס ברענט, ברענט! דערנאָך איז ער וואָ־ס'איז אויפגעשטאַנען און האָט מיט אַ יאָמער, אַ קלאָג זיך געלאָזט געהען זיין וועג, הינקענדיג שטאַרק אויף דעם רעכטען פוס. געקומען איז ער נעזונט און אוועקגעגאַנגען קראַנק. ער איז געקומען הונגעריג, נאַר לעבעדיג, פרעהליך, הנאה האָבענדיג פון דער ליכטיגער וועלט, פונ'ם שיינעם פריהמאָרגען — און האָט, פאַר גרויס נוטסקיים צו איהם, בעקומען אַ מכה!...

משה־יאָסי איז אוועקגעלענט אַ היבשע צייט מיט אַ פוס געשוואָלען וויא אַ באַרג און אויסגעקריינקט דיא טובה הערשעלעס. אַז דיא דאָזיגע מעשה איז אָנגע־קומען צום טאַטען דורך חנה־לעמיל, אַלסדינג מיט איטליכס פּיטצעלע, האָט ער איהם גוט מכבד געווען, אַז ער זאָל געדיינקען און וויא אַ טאַטע דעם זוהן געזאָגט מוסר אַזוי:

— שקאָץ איינער! טובות וויכסט־דוא טהאָן? מאַך בעסער יענעם נישט קראַנק און פאַרשפּאַר, שקאָץ איינער, דערנאָך איהם צו היילען, צו טהאָן איהם

טובות. וואַרט נאָר וואַרט, דוא וועסט בייא מיר האָבען טובות! אַ צעהנטען וועסט־דוא פאַרזאָגען...

— בין איך דען איינער? מענה'ט דער זוהן וויינענדיג און וויל דיא שולד אַרויפלייגען אויף אַ אַנדערע. פאַר וואָס מענען יענע... יענע?

— שאַ, שקאָץ! מהוט דער טאַטע בייז אַ היק. יענע זיינען אויך אַזוינע שקצים וויא דוא. דוא הערסט, הערשיל! מען איז מוחל דיר און דיין גלייכען אייערע שיינע טובות!...

„מיט טרעהרען אין דיא אויגען — אַזוי לאָזט אויס דער מחבר פונ'ם „ווינש־פינגעריל" זיין ברייטען שמיעס וועגען דעם דאָזיגען ענין אין זיינע כתבים — מיט טרעהרען אין דיא אויגען און מיט אַ האַרץ פאַרקלעמטע פון חרטה שרייב איך אַצינד דיא דאָזיגע מעשה מיט דיר, משה־יאָסי! זייא מיר מוחל, ברודער! איך פיהל מיין שולדיגקייט אקעגען דיר און זעהר אָפט, ווען עס קומט מיר אויס צוזעהען אַזעלכע מעשיות אין דעם לעבען, דערמאָהן איך דיך מיט אַ קרעכץ: אַך, משה־יאָסי, משה־יאָסי!... איך דיינק מיט שרעק, אפשר, ברודער, פּאַסירט עס מיט דיר נעביך אויך נאָך היינט, ערגיץ אין דער וועלט, יענע יונגעלשע מעשה, יענע מיאוסע תנועה — דיא מכה פאַר דער רפואה... דיין געמאַכטע מכה שוועבט מיר פאַר דיא אויגען און עס רייסט מיר דאָס האַרץ אויף דיר, וויסטער, עלענטער ברודער, אויף דיר, מיין נוטער, אומגליקליכער, ליעבהאַרציגער משה־יאָסי!..."

ג.

אַך, ווען נישט דאָס עסען, ווען נישט דאָס עסען וואָלט דאָס לעבען אין קאַבצאַנסק פאַר הערשעלען קינדוויים געווען זעהר אַ גליקליכס, וויא אין גן־עדן! צייט אויף צו שטיפען, אַרומצוקריפען פרייא, האָט ער געהאַט, אַ שיינעם נאָמען בייא ווייסע־חברה האָט ער, ברוך השם, געהאַט: עסקים אַלערלייא האָט ער, נישט צו פאַרזונדיגען, אויך געהאַט. ער איז געווען אַ גענעראַל, אַ סוחר, אַלסדינג וואָס איהר ווילט און וואָס מאַכט יונגליך איבער־גליקליך. נאָר איין קלייניגקייט — אָט דאָס עסען, וואָס דאָס מענענדיל זיינס פלעגט מאַהנען עסען, דאָס האָט איהם נאָר צודרעהט, פאַרשטערט דיא שמחה. ס'איז געווען צייטען, ווען ער איז געקומען אַ היים הונגעריג נאָך אַזוי פיעל מיה און אַנטופען זיך נעביך, געהאַלעשט עסען, האַטש וואָס ס'איז, פון יוצא ווענען — און גאָרנישט, נישטאָ קיין קעס! ער פלעגט

ווינען, זיך קראַצען, האַלטענדיג ביידע הענטליך אין דיא האָר פונ'ם קאָפּ און שרייען, שרייען, ביז ער איז געבליעבען ליגען אָהן כחות און אנשלאָפען געוואָרען. שפּעטער איז ער שוין מיט אַזעלכע זאַכען געוועהנט געוואָרען און, אַז ער איז הונגעריג געוועזען, פלעגט ער מאַכען מיט דיא ליפּען און שווייגען. א רבין אויף שווייגען, אויף שטילערהייט ליידען, האָט ער געהאַט [קיילע־ריקלין] זיא איז געוועזען א שלאָפע, בלייך וויא דיא וואַנד, דער האַלז געשוואָלען, איין אויער פאַרליינט פאַרשטעקט מיט וואַטע. זיא פלעגט נעביך איבערטראָגען איהר שמערץ, און סעלט, הונגער, זיצענדיג איינגענורעט אין א ווינקעל, וויא א שטילע טויב און קוקען מיט א פּאָר פאַרטראַכטע, פייכטע אויגען, שאַ, שטיל, נאָר וואָס זיא פלעגט מיט א חאָרחלען שלינגען דיא סליונקע און דערבייא עפּיס משונה זיך קרימען. דאָס איז געוועזען א קרימען־זיך נישט מיט גאַל, מיט בייזקייט אויף דיא גרויסע יסורים. ניין, דאָס נוטסקייט איז איהר געלעגען אויף'ן פּנים, דאָס קרימען־זיך האָט בע־טייט נאָר פאַרקעהרט, זיא טהוט זיך נעביך אָן א כח, נישט ארויסצו־ווייזען דיא וועהטיגען מיט א הויכען זיפץ, ווען עס נים איהר אינווענינ א צופּ, א קלעהם. און איטליכער קרים איהרער האָט אויסגעריסען בייא יענעם א שטיק הארץ . . . אזא רבי סען לעהרנען שכל, מאַכען ווייך, גוט און פרום א סך בעסער וויא אלע מוסר־ספרים, בעסער וויא יענע נאַרישע חכמים מיט זייערע עסיג־זויערע־לאַקריץ־זיסע שטראָף־רייד. אפילו וואַסקע דער קאָטער (איהר ווייסט דאָך ווען מען מיינט... יענעם, דאָרט אין קרילאָוו'ס באַסנע) א פרעסער, א נאַשער, וואָס דיא נשמה זיינע ליגט איהם נאָר צווישען דיא טעפּ, אפילו איהם וואָלט אזא רבי צוגעמען—הכוואי ער זאָל אזעלכען נאָר האָבען! — עס וואָלט איהם פאַרגאַנגען דער חשק צו סטעטענע און שטאַרק צופריעדען געוועזען חאָטש מיט זויערטילך. הערשעלע איז געוועזען א פאַרשייט קינד, א לעבעדינס, א ריהרענדיגס. קוים האָט ער זיך געשטעלט אויף דיא פיסליך, א בליק געטאָן אויף נאָמ'ס וועלטעלע ארום איהם, איז דאָס וועלטעלע איהם זעהר שיין געפעלען און חשק געהאַט וויא א העזעלע צו שפּרינגען, צו לעבען, נאָר דאָס לעבען האָט איהם אָנגעקוקט וויא א שטיף־מאַמע מיט א בייז פּנים: תרבית, יונגעלע! לאָז זיך א קבצן נישט גלוסטען . . . דאָס בייזע פינסטערע לעבען האָט איהם אָפּגעשטעלט באַלד טאַקי ביים צופיהרען זיך דיא הענטליך; איהם נעגעבען צו פאַרשטעהען דעם טעם פון נויט, פון הונגער; איהם איינגעראַמט א סוד, וועד, מישטעהנס־געזאָגט, ער איז, פון וואַנען, מישטעהנס־געזאָגט, ער שטאַמט, לויטער קבצן, לויטער אומגליק . . . און איהם געפרעגט דיא ערשטע קשיא:

ה ע ר ש ע ל י, וו א ס א י ז מ י ט ד י ר א ז ו י נ ס ־ ד י א ש מ ח ה!

Meta-discursive

*

Krilov

M

הערשעלע'ס יוגענד איז פאַרגאַנגען געשווינד, אָפּגעבליהט ניך און ער איז קינדווייס נאָך געוואָרען א קליין יודעל: דערשלאָגען, פאַרטראַכט, מיט א פאַרזאָרגט פּנים און אלע פּאָסטעמקעס פון א גרויסען, בעווייבטען יודען. עס האָט איהם נאָר געפעהלט א בערדיל. דער יוד האָט אין זיין ביסעל לעבען אויסצושטעהען אַזוי פיעל מיני צרות און לייד, אַז בלייבט איהם נישט קיין צייט פאַר דער קינדהייט. זיא גיט נאָר אויף א ווילע א שיין, וויא דיא זון אין א מיאוס'ן ווינטער־טאָג, און פאַרגעהט טאַקי באַלד אין א גרויסער לאַנגער, פינסטערער חמאַרע. קוים קריכט דאָס יונגעלע ארויס פון דיא וויקעליך און טהוט זיך א שפּיעל, גיט מען איהם א האַפּ צום טייטעל . . . מען שלעפּט אויף איהם ארויף דעם יאָך און וויא, וויא י ו ד ע ל ! — אָך, גלוסט זיך עס מיר אַצינד חאָטש פון דערווייטענס אָנקוקען דעם יודען, וואָס איז אויסגעוואַקסען פון יענעם י ו ד ע ל, וועלכען מיר איז בעשעהרט געוועזען צר זעהען א מאָל! דענסטמאָל איז ער נאָך נישט אַלט געוועזען קיין צוויא קאַלעכדיגע יאָהר. איך געדיינק נאָך וויא היינט זיינע צווייא פּאַה'קעליך, זיין יאַרמילקעלע, זיין שפּענצעריל און לייבסערדאַקיל. עס שטעהט מיר פאַר דיא אויגען זיין בלייך, פינסטער פּנימיל, וויא ער האָט זיך ענטפּלעקט פּלוצלים פון א קליין אַלקיריל, צר שויבערט, איינגעטונקט אין פעדערען, פון דיא קישעליך א פּנים, אויף וועלכע ער האָט געשלאָפען; וויא ער האָט זיך פּאַמעליכען צוגערוקט אין שטוב צו דער מוטער, איהר זיך געזעצט אויפ'ן שויס, מיט דיא כשר'ע הענטעליך ארויסבעקומען איהר פונ'ם בוזעם דיא ברוסט, געמאַכט אויף זיין זיס לשון א ברכה — שהכל און נ ע ז ו י נ ע ן . . . אָמן! האָב איך געענטפערט מיט כוונה, בעטראַכטענדיג מיט גרויס נחת דאָס זייגענדיגע קליינע יודעל, אויף דיא מאַמע, געקוקט און געזאָגט:

א ש ר י כ ם י ש ר א ל, אַז וואויל איז אייך פאָלק ישראל! . . .

מיט דיא קונדסים איז אונזער הערשעלע טאַקי אַלץ געוועזען חבר, האָט מיט זייא געשטיפּט וויא פריהער, נאָר דאָס איז געוועזען איין אַנדער מין שטיפען, שוין ערנסט, מיט בערעכנונג, דערבייא נישט א ריס צו טהאָן דיא צעריסענע קאַפּאָטע, נישט בלייבען חלילה שטעהען מיט א הוילען קאָפּ אָהן א היטעל, נישט אויסצר רייסען איינער ביים אַנדערען א האָר פון דער פּאה, און מען האָט אין דעם שפּיעלע,־זיך פאַרלאַנגט, אַלץ נאָכצוטהאָן דיא גרויסע; מיט גרויסען צוריידען, מיט א גרויסען זיך אביסיל דורכגעהען, דאָס איז געוועהנטליך בייא קינדערשע קליינע יודליך א כבוד, זעהר א גרויסער. — גרויסע געהען כסדר נאָך דיא גראַדען פון אונטען ארויף: א חתן־בחור, א בעל־הביתיל, א בעל־הבית, א קלי־קודש, פונ'ם שמש ביז דעם רב, בעלי־מלאכות זיינען צווישען יודען נאָר א נ ד ע ר־

ש נ י   ג ר ו י ס ע, עפּיס נישט אהער, נישט אהין, האבען געוועהנטליך אומגאנג מיט יונגליך, מאכען זיך עפּטערס נארעש מיט זייא און האבען בייא דיא אמת'ע גרויסע איין פּנים, וויא זייא, הייסען אויך ח ב ר ה ־ ל י י ט, ש ק צ י ם, י ו נ ג א ־ ט ש ע ס, וויא זייא.

הערשעלע הייבט אָן צורייבען זיך ארום דיא גרויסע, צוקוקענדיג זיך צו זייערע גיינג און צוהערענדיג זיך צו זייער שמיעס. זאָלען צנוייא יודען זיך שטעלען ערגיץ שמיסען, וואקסט לעבין זייא, וויא פון דער ערד, אויס הערשעלע, פאַרייסט דאס קעפּיל ארויף און האָרכט מיט א האלב אָפען מיילכען. זאָלען גרויסע עט אזוי־זיך אביסיל דורכנעהען, שלעפּט זיך זייא הערשעלע פון הינטען נאך, וויא א קוה א קעלביל. א באָרד איז בייא הערשעלין נאר קיין קאטאָוועס נישט, אין איטליכער באָרד שטעקט תורה און חכמה, א באָרד קען אלסדינג, ווייס אלסדינג, וואס א באָרד זאָגט איז תורת לאָקשען. אז ער האט א מאל דערצעהלט יונגליך עפּיס אזוינס, וואס איז אויסגעקומען משונה ווילד, פלעגט ער אויסלאָזען מיט דיא ווערטער: לאַכט נישט, לאַכט נישט, דאס האט געזאָגט א יוד מיט א באָרד. און אָקעגען אזא לינען מיט א וואָהרצייכען איז שוין נישט געווען, וואס צו טענה'ען.

„קינדוויים, אזוי זאָגט הערשעלע אין דיא כתבים, האב איך געמיינט, גרויסע זיינען עפּיס נאר א מין אנדער וועלט און קליינע זיינען פאר זיך א וועלט און דיא דאָזינעביידע וועלטען געהערען זיך איינע מיט דער אנדערער נישט אָן. נאָר שפּעטער, שפּעטער האב איך בעשיינפּערליך ארויסגעזעהען, אז ס'איז א גראָבער טעות. איין וועלט חלעבין, מיט איינע הנהגות, איינע חכמות און איינע חפצות, קליין און גרויס, יונג און אלט, וואס מאכט עס אויס? א ל ע ז י י נ ע ן י ו ד י ש ע ק י נ ד ע ר. דער חילוק איז נאָר דאס: א קליין קינד טאָהר נישט און א גרויס קינד מינג. וואס בייא קינדער מיט בערד הייסט א חכמה, גוטסקייט און פרומ־קייט, דאס אייגענע טאקי בייא קינדער אָהן בערד רופט מען נ א ר ע ש ק י י ט ע ן, ש ק אָ צ ע ר י י א, י ו נ ג ע ל ש ע ז א כ ע ן ...“

אונזער הערשעלע איז, ביים ווערען א קליין יודעל, געשטאנען מיט איין פוס צווישען דיא קליינע און מיט דער אנדערער צווישען דיא גרויסע יודישע קינדער. מיט יענעם פוס צווישען דיא חברים איז ער געשטאנען פעסט אויף דער ערד. קליינע יונגליך שפּיעלען זיך פּשוט דאָ אויף אונזער עולם, זיינען ביים שטיפען מיט דעם גאנצען קאָפּ ארייגגעטהאָן אין אזעלכע זאכען, וואס שטעהען פאר דיא אויגען און מען טאפּט זייא אָן מיט דער האנד. יענער פוס אבער, וואס צווישען דיא

גרויסע, האט געפיהלט א מאל, וויא עס פארשווינדט אונטער איהם דיא ערד און בלייבט הייגגען עפּיס וויא אין דער לופטען; גרויסע קינדער אז צושפּילען זיך, פליהען זייא אין הימעל ארייַן, פאַרקריכען שטיפענדיג העט, העט ווייט, אזוי אז האפּט אזש אָן א שווינדעל... שטעהענדיג אזוי אויף משקולת, האט הערשעלע זיך צוגעהערט צו דיא גרויסע מיט ביידע אויערען. און ווען ער זאָל האבען אפילו נאך עטליכע פּאָר אויערען, וואָלט ער אלע טאקי געברויכט נאָר דערצו, ווייל זאכען אויף צו הערען איז געווען זעהר פיעל. הערשעלע האט זיך אָנגעהערט בייא זייא מופתים און וואונדער נאר אָהן א צאָהל — מעשיות פון יענער וועלט, וואס אין גיהנום און אין גן־עדן טהוט זיך, מיט איטליכס פּיצעלע בעזונדער, גלייך וויא זייא וואָלטען ערשט פון דאָרט געקומען און אלסדינג געזעהען אליין מיט אייגענע אויגען; מעשיות פון גלגולים, פון מתים, וואס געהען ארום אויפ'ן עולם־התועה; מעשיות פון דיא נוטע... און נישט נוטע; מעשיות פון מלאכים און אליהו הנביא, גאָט'ס משולחים, וואס וואנדרעווען אויס, וואו דיא וועלט האט איין עק און זיינען פול אין איטליכס ווינקעלע. דערבייא איז דערצעהלט געוואָרען א וואונדער שיינע מעשה, וואס האט זיך א מאל, א מאל געטראָפען טאקי דאָ, אין ק א ב צ א נ ס ק, מיט וועלכער עס האט געקלונגען און עס קלינגט נאך עד היום דיא וועלט. דיא מעשה איז אזוי געווען:

ז.

בימי רבי שמעלקע, אין דער צייט ר' שמעלקעס, איין עלטער זיידע פון אונזער עושר, ר' יודעל ק א ב צ א נ ס ק ע ר, האט זיך איינמאל אונטער א פּורים אין א שלעכטער איינער צייט גאנץ ק א ב צ א נ ס ק אוועקגעלאָזט קיין ג ל ו פּ ס ק. איבערגעבליבען פון דיא אלע מאנסבילין איז נאָר ר' שמעלקע אליין. ר' יודעלס עלטער זיידע ר' שמעלקע, זכרונו לברכה, א גוטער, א פרומער, מיט דעם פּינטעלע י ו ד, פון דעם אלטענס חסידים, איז געווען, נישט פאר קיין יודען געדאַכט, א בעזודיעטניס. דיא אלע מיטעל, וואס ער האט איבערגעטהאָן צו האבען חאָטש איין קינד, א קדיש, האבען נישט געהאָלפען. ער האט לסוף אוועקגעליינט דעם בעל־שם, דעם מאָטער מיט דער מאָטערען להבדיל און זיך גענומען צו דיענען גאָט, וואס דיענען הייסט, מיט א ברען, נישט אויסצושפּאנען זיך אויף א רגע פונ'ם יודישקייט. מילא אז ק א ב צ א נ ס ק האט זיך דאָ אוועקגעלאָזט, איז ר' שמעלקע געבליבען געפּלעפּט: ססייטשו, פּורים װעט ער נישט דאַוונען און לייענען דיא

מגילה מיט א מנין יודען! און ווערען וועט ער שיקען „משלוח מנות“? און מיט וועמען וועט ער מאכען א כוסה, וויא נאָט האט געבאָטען? און וויא ער זיצט זיך דאָ אזוי אין איינע צרות, אסתר־תענית, צווישען טאָג און נאכט, עהן א קאָפּ, עפּענט זיך פּלוצלים דיא טהיר און עס קומען אריין נייַן פּארשוינען. דרייא גרייד גרויע אין ראצעמאָרענע זיפּעצעס, איינער עפּיס אין א מין חאלאט מיט טראָלדען, דיא באָרד צוקאָשמעט און אויפ׳ן קאָפּ א הויכער, שפּיצאססטער ספּאָדיק. נאך איינער אין א מין סוויטקע, אָדער א טשומערקע, מיט א לעדערנעם בייגארטעל, דאס פּנים בעוואקסען מיט א וואלד האָר. און נאך איינער עפּיס אזוי וויא פאר־שלאָפען מיט א גראָבער רויטער נאָז, פול אָנגעזועצט מיט בלאָטערען, ווייספערליך, און האט נישט געקענט איינשטעהען אויף דיא פיס. דיא איבעריגע דרייא פאר־שוינען זיינען געווען אָנגעטהאָן עפּיס טערקיש, פּאָרענט ברוסט־טיכליך מיט פליטערליך, הינטען קורצע פּארטיכליך, נישט וויא מאנסבילן, נישט וויא ווייבער. ביים אריינקומען האבען זייא געקושט דיא מזוזה, מיט א געשרייא: א גוטען־אָווענט! א גוט יום־טוב, רבי שמעלקע! — ר׳ שמעלקע געהט זייא אקעגען און נימ איטליכען פון דיא פּארשוינען א ברייטען שלום־עליכם, מיט א פרעג, וויא דער שטיינער איז, פון וואנען פאָהרען עס יודען? יענע יודען וויא דיא טערקען האט ער אָנגענומען פאר ירושלמים און דעריבער האט ער זייא געמאכט גאר א גרויסען ברוך־הבא, טראכטענדיג בייא זיך: וואוילע געסט חלעבין! פון זייא וועט מען עס אָנהערען זיך אביסיל פון דער „מערת המכפלה“, פון דער מוטער רחל׳ס קבר און אפשר וועט מען בייא זייא קענען קויפען א זעקעלע ארץ־ישראל ערד, אויף צו בעשיטען זיך נאכ׳ן טויט, ווערעם זאָלען נישט עסען.

— ר׳ שמעלקע! זאָגט דיא טשומערקע, דיא סוחרים מיינע פרענען, אויב ס׳איז מעגליך בייא אייך צו האלטען פורים. זייא וועלען אייך גוט בעצאָהלען.

— חלילה! ענטפערט ר׳ שמעלקע, געלד, בשום אופן נישט. זעהר אָנגע־לייגטע געסט, חלעבין! מיין לוין וועט שוין זיין דאס, וואס איך וועל מיט אזעלכע טהייערע אורחים אָפּרעכטען דיא סעודה גאנץ פרעהליך, יודעשליך. ווייַן און נאך אנדערע משקה: ווישניק, מאלינאק, האב איך געגוג. פאר גוים וועט מען קענען גוהמען א פּאָר פלעשליך פון׳ם פּסח׳דיגען. און איהר, ר׳ יוד, טהוט ער א זאָג צו עם אין דער טשומערקע, איהר זענט דאך א בעל־העגלה און וועט זיך מסתמא פון א גוטען טרינק בראנפען נישט אָפּזאָגען. בראנפען האב איך גאר אַיין גוטיס.

— בראנפּין!... וואס בראנפּין?... רופט זיך אָפּ יענער מיט דער רויטער נאָז, אונטערקומענדיג נעהנטער. אויף בראנפּין בין איך א מבין, איינער טאקי אין דער וועלט.

— זעהר אָנגענליינט! דאס האב איך אין אייער פּנים ארויסגעזעהען טאקי באלד, זאָגט ר׳ שמעלקע צו דער רויטער נאָז. איהר זענט מיר זעהר קענטליך... זענט איהר נישט יענער ברענענדינער חסיד, מיט וועלכען מיר האבען א מאל אין איינעם יום־טוב געהאלטען ביים אָלטען, זאָל מאריך ימים זיין? יא, איהר זענט אויף בראנפּין א מבין, א גרויסער מבין, וויא איך בין א יוד!... איהר פארשטעהט דאָך מיך, וואס מיט דעם וואָרט „מ ב י ן“ איך מיין. דעם ע נ י ן פון בראנפּין, וואָהין דאס געהט . . . דער ברען, וואס דרינען שטעקט, נישט גלאט פשוט אזוי זיך... דאס פארשטעהען נאָר מיר, אזעלכע וויא איהר, ברענענדינגע, פייערדינע יודען . . .

ר׳ שמעלקע האט געפיהרט זיינע געסט אין שול אריין און מען האט דאָרט געדאווענט מעריב. איינער פון דיא אלטעטשקע האט געלייענט דיא מגילה מיט א זיס קול, גאר מחיה. ביים לייענען: וויא המן הרשע איז דערהויכט געוואָרען, וויא איהם גלוסט זיך דורך פאלשע מסירות און בלבולים אויסהרג׳ענען אלע יודען, איז דער שפּיצאססטער ספּאָדיק אונטערגעשפּרונגען און פאר כעס געמאכט אזא קולאק, אז ר׳ שמעלקע איז פארציטערט געוואָרען. ער האט א חאפּ געטהאָן געשווינד דאָרט א שטעקען פון דיא לאנגע חופּה־שטעקענס און דערמיט מיט דעם גאנצען כח געשלאָגען המן הרשע איבער דיא טרעפּליך פון׳ם בעל־מימר, איהם דעם טויט געמאכט, און אז צום סוף האט געהאלטען אין דער מגילה בייא המ׳ס מפּלה, האט דער ספּאָדיק געשיינט, געלויכטען, געשפּרונגען און געטאנצט פאר שמחה. דיא אלטעטשקע האבען זיך אונטערגעהעטשקעט און געזונגען „ש ו ש נ ת י ע ק ב“ מיט א זיס ניגונדיל. דיא נאָז מיט ווייספערליך האט זיך נישט געקענט איינ־האלטען און א זאָג געטהאָן: וואס טויג מיר דיא מעשיות, איך וואָלט פון אלע שמחות שוין געוואָלט דערלעבען געהמען אביסיל בראנפּין, טאקי דאָ באלד אויפ׳ן אָרט. — דאָ האט זיך אויך צוהיצט אונזער ר׳ שמעלקע, איז געשווינד צונעלאָפען צום שמש שאפּקעלע, ארויסדערטאַפּט פון דאָרט א פלעשיל בראנפּין, שליש, מיט טליבע קעלישקעליך און געמאכט מיט דיא פּארשוינען לחיים. דער שמש אליין איז דענסטמאָל נישט געווען, ווארום אין דעם כתב מיט איהם איז געשטאנען בפירוש אריינגעשריבען א פונקט, אז חנוכה און פּורים האט ער, וויא אנדערע, דאס רעכט ארומצוגעהען אין דיא הייזער — אין נ כ ו פ ס ק. אויך איז דאָרט געשטאנען א

פתקם. אז נאָר ער אליין האט דאס רעכט מאַכען אין קליידעל א מין שיינקעל און שיינקען דאָרט א גאַנץ יאָהר בראַנפּין. דערביי האַלטען דאָרט אויך צום פאַר־בייסען רעטשענע קיכליך, אייער־ביינעל וכדומה אזעלכע זאכען, אויף וועלכע מען מאַכט א ברכה בורא מיני מזונות און מען בעדאַרף זיך דערצו נישט וואַשען.

די גאַנצע נאַכט האט זיך ר' שמעלקע משמח געווען מיט די דרייא פאַר־שוינען. אויף מאָרגען אין דער פריה זיינען זייא אַלע געגאַנגען אין וואַסער, נאָר די גאָז האט נישט געוואָלט געהען. ניין, ניין, האט זיא געזאָגט, פע, איך האב פיינט וואַסער. קומט, האט ר' שמעלקע צו דער גאָז געמאַכט, קומט, נישקשה, אונזער מקוה־וואַסער איז געדיכט, מען קען זיא שניידען מיט א מעסער... בשעת לייענען די מגילה אין דער שול האט דער ספּאָדיק און די אַלטעטשקע געטהאָן דאס אייגענע, וואס נעכטען. נאָך דעם דאַווענען האט מען זיך געזעצט עסען און טרינקען. נאָך דעם עסען האט מען זיך גענומען מקיים זיין משלוח מנות, נאָך דעם משלוח מנות האט מען געמאַכט ברכה און געגעסען המן־קרעפּליך, המן־טעשליך, מאָהנדליך און געטרונקען ווישניק. נאָך דעם ברכה־מאַכען האט מען זיך ווייטער געזעצט עסען און טרינקען, מקיים זיין די סעודה, מען האט געגעסען, געטרונקען, מקיים געווען, געשיכור'ט, אויף וואס די וועלט שטעהט. די גאָז האט געטרונקען מעהר פון איטליכען. איידער איינער האט אויסגעטרונקען איין כוסה, האט די גאָז אויס־געטרונקען צעהן, געגאָסען וויא אויפ'ן שטיין. בקיצור, מען האט אזוי פיעל מקיים געווען, געטרונקען, געשיכור'ט, אז דער קאַבצאַנסקער עולם איז אויף מאָרגען נאָך שושן־פּורים צוריק געקומען פון ג ל ו פּ ס ק, האט מען געטראָפען ר' שמעלקין נאָך טויט־שכור. אז ר' שמעלקע האט זיך אויפגעכאַפּט, איז ער געווען וויא א דולער פאַר גרויס וואונדער: די פאַרשוינען זיינען עפּיס וויא אויסגעטריקענט געוואָרען, אין שטוב איז עפּיס איין איבערקעהרעניש, קיין זאַך נישט אויף זיין אָרט, וואס ער זוכט איז נישטאָ, וואס ער בעדאַרף איז וויא אין וואַסער אריין. ס'איז איהם א גרויס וואונדער, נאָר ניט צום פאַרשטעהען!...

(דער אַלטער, זכרונו לברכה, האט שפּעטער מגלה געווען דעם סוד זיינע מקורבים, די מקורבים דערנאָך זייערע מקורבים און אזוי איז עס געגאַנגען פון איין אויער אין דעם אַנדערען, ביז דאס איז בעקאַנט געוואָרען דער גאַנצער וועלט. יענע פאַרשוינען זיינען געווען די גוטע כנופיא, נאָר דאס גוטע פּעקיל!.... די דרייא אַלטעטשקע זיינען עס געווען די אָ ב ו ת; דער חאַלאַט אין תויכען שפּיצאַסטען ספּאָדיק — מ ר ד כ י, אָנגעטהאָן בגדי מלכות; די טשומערקע — א ל י ה ו ה נ ב י א; די גאָז מיט ווייספּערליך— דער בעריהמטער שכור ל ו ט, וואָס שלעפּט זיך נאָך דעם פעטער א ב ר ה ם אָ ב י נ ו; די דרייא טערקען מיט פּליטערליך און פּאַרטיכליך—מתתיהו כהן גדול מיט צווייא קינדער, אָנגעטהאָן אין חושן ואפוד.) דער אַלטער האט געזאָגט, אז איידער די גאַנצע קאָמפּאַניע איז געגאַנגען צו ר' שמעלקען, האט זיא פריהער זיך געלאָזט מעלדען און בייא איהם גענומען רשות, ווארום ר' שמעלקע איז דאָך זיין חסיד און ק א ב צ א נ ס ק געהער צו איהם. דאס הייסט, געהערען איינענטליך געהער זיא צו א פּריץ, נאָר דעם גראָשען מאַכט ער.. . דאס הייסט, דער פּריץ האַלט די קיה פאַר די הערנער און ער להבדיל מ ע ל ק ט... ר' שמעלקע האט אָנגעהויבען פון יענעם יאָהר מצליח זיין. סעריל זיין דריט ווייב, נאָך נאָר א יונגעד, א לעבעדיגס, א ברענענדיגס, וואס ער האט זיא גענומען נאָך פאַר א בעל־הבית'טע אין שטוב אריין, האט מאַקי אין ניין חדשים אַרום נאָך דער מעשה, וואס איז געשעהען, געהאט חנוכה צייט א יונגעל. דאס איז ר' מרדכילע־מתות (אזוי האט דער אַלטער געהייסען איהם א נאָמען געבען נאָך מרדכי הצדיק און מתתיהו החשמונאי). פון דעם ר' מרדכילע־מתות איז אַרויסגעקומען ר' יעקב־אליה, היינטיגען ר' יודעל קאַבצאַנסקערס א פאָטער. — קאַבצאַנסק געהמט זיך שטאַרק איבער מיט דער דאָזיגער מעשה. סטייטש דאָרט בייא איהר זיינען געווען אזעלכע פאַרשוינען! ווער שמיעסט ר' י ו ד ע ל, דער איז נאָר בייא זיך פאַרריסען, שטאָלץ וויא א רוח. א קאַטאָוועס עפּיס, זיין זיידע האט אויסגעטרונקען א קעלער וויין, געשיכור'ט מיט לוט'ן... און טהוט הערפאַר גרויסע שידוכים.

אז הערשעלע האט דערנאָך די דאָזיגע מעשה איבערגעדערצעהלט די יונגליך, איז זיא איטליכען שטאַרק געפעלען. עטליכע יונגליך האבען נאָך עדות געזאָגט און זיך געשוואוירען, וויא זייא זיינען יודישע קינדער, זייא זאָלען אזוי הערען שופר של משיח, וויא זייא האבען עס אַליין מיט זייערע אויערען געהערט פון זייערע טאַטעס דערצעהלען—און אַלע האבען געגלויבט, אז דאס איז אמת. צווייא יונגליך האבען זיך געשפּאַרט איבער לוט'ס גאָז, איינער שרייעט, ניין! אזוי האט מיין טאַטע געזאָגט: רויט, אָהן ווייספּערליך. און דער אַנדערער שרייעט אַקעגען: ניין, ניין, מיט ווייספּערליך! מיין טאַטע ווייסט בעסער, ער זאָגט מיט ווייספּערליך! עס ווערט א קריעג איבער די טאַטעס, וועמעס טאַטע ווייסט בעסער, איינער דעם אַנדערען גיט איז טאַטען אריין. יונגליך מישען זיך אריין, עס ווערט א געשרייא: ווייספּערליך, נישט ווייספּערליך! גלייך וויא עס וואָלט זיך געהאַנדעלט

איבער זעהר א וויכטיגע זאך, שטארק נוגע אין לעבען אריין, אזוי וויכטיג א שטיינער, וויא י ע נ ע זאכען, איבער וועלכע אונזערע געלעהרטעסטע האמפערען זיך א מאל אין זייערע ספרים. . . מען האפט זיך צוליעב דער נאז און פאר דיא נעז, מען גיט זיך צוליעב דיא מאטעס אין מאטען אריין. הערשעלע איז אויף טרוקען נישט ארויס און געלייזט א דראפ אויף דער נאז צוליעב דעם כבוד פון זיין מאטען, פאר וועלכען ער האט זיך מ ו ס ר נ פ ש געוועזן... בייא דעם מאטען אבער איז דאס נישט אנגעלייגט געווען און ער האט דעם ג ע ט ר י י ע ן זוהן פאר דעם דראפ א ו י ף ק י ד ו ש ה ש ם נוט טאקי אויסגעשיינגעצט אזוי: פע, דיינע מיאוסע גיינג!... אלץ דיינע מעשיות, דיינע נארעשע, יונגעלשע מעשיות! . . .

ח.

דער דלות האט אין ק א ב צ א נ ס ק געשוויישטעט נאר א שרעק און דיא יודישע קינדער דארט זיינען געזעסען מיט פארלייגטע הענד, נארנישט צו טהאן — און נארנישט טאקי צו קענען נעביך טהאן — וויא דעם דלות ארויסצוטרייבען. מען פלעגט, צונויפקומענדיג זיך אין איינעם, אין בית־מדרש אונטער'ן אויוון, נאר אלץ אַצען און קרעכצען: נישט דיא וועלט, וואס א מאל, נישט דאס, וואס פאר־ ציימען!... א מאל איז געווען טע־טע־טע! און היינט — עט... וואס א מאל איז געווען א ז ו י, איז היינט נאר א ז ו י . . . דאס אייגענע, דאכט זיך אין פלונק, און פארט א גרויסע נפקא־מיניה. (פארצייטענס זיינען מענשען געווען מענשען, יודען — יודען און געשעפטען — געשעפטען... און היינט מישטעהנס־געזאגט, וואס? . . ביים אויסלאזען דעם „וואס?״) האט מען געוועהנטליך געקוקט איינער דעם אנדערען אין דיא אויגען אריין, שוויינענדיג שטיל, און געווארט הערען א תירוץ אויף דער קשיא „וואס״? — איינער האט געקראצט, געריבען דעם שטערען, געטראכט און האט דערנאך געעפענט דאס מויל און — א געניץ געטהאן. דער אנדערער האט, אנ־ נעהמענדיג זיך ביים בערדיל מיט א צוגעמאכט אייגעל, א מאך געגעבען מיט דער האנד און עפיס וויא פאר זיך געבעקעט: עט... וויס־איך!... יענער האט, אויפ־ הייבענדיג זיך פונ'ם ארט, אנגעשפארט ביידע הענט מיט אויסגעשפרייטע פינגער אויפ'ן שטענדער, זיך צושאקעלט און געמאכט: איך וועל אייך דערצעהלען, הערט איהר, היינט איז טאקי נאר, פארשטעהט איהר מיך, משיח צייט. — מיט דעם ענטפער זיינען געוועהנטליך אלע צופריעדען געווען. איטליכען צופלאקערען זיך

דערבייא דיא אויגען און מען טהוט זיך א נעהם צום שמועס וועגען דעם דאזיגען ענין. אנגעהויבען האט זיך עס שטענדיג דערמיט, אז דאס היינטיגע זעקס־טויזענדיגע יאהר איז נאמט פרייטיג, נאך דעם חשבון איז אצינד ערב שבת נאך האלבען טאג און שוין דא אלע סימנים, אז משיח געהט, משיח וועט באלד קומען: דיא טויערען פון פרנסה זיינען צוגעשלאסען, אין קעשענע נישטא קיין פרוטה; ארץ־פיאסקע עזות פנימער זיינען היינט צווישען יודען שרעקליך פיעל; יונגליך האלטען זיך פאר גרויסע לייט, פריצים; א דיק, זאס בייכיל מיינט, אז אלע חכמות — א כפרה פאר זיינס א ב ו י ך ס ב ר א . . . צרות און גזירות קומען מיט איטליכען טאג און עס שמעקט שוין מיט דער מלחמה פון ג ו ג ־ מ ג ו ג. איבער גוג־מגוג לייגט מען אנידער א בריטען שמועס, עס פאלען איבער איהם אלערלייא דעות. איינער טהוט א נעהם דעם בעקאנטען ספר („א ב ק ת ר ו כ ל״) טיטשעט מיט דעם פינגער און לייענט הויך פאר אלע דעם זיבעטען צייכען דארט, אזוי:

„האות השביעי, דער זיבעטער צייכען, הקדוש־ברוך־הוא וועט ווייזען דער וועלט א מופת. מען זאגט, אין ר ו י ם איז דא א מירמעלשטיין, וואס זעהט אויס וויא א בילד־שיינע נקבה, א מכוערת, און דאס איז נאמט ארבייט, ער אליין האט זיא אזוי בעשאפען. קומען דיא רשעים צו דער מירמעלשטיינערנער יפהפה, ומחממין אותה ושוכבים אצלה, און מאכען מיט איהר קוצעניר־מוצעניו. זיא ווערט מעוברת, והיא מתבקעת, און סעקט א קינד מיט דעם נאמען א ר מ י ל ו ס דער שטן, וועלכען דיא אומות רופען א נ ט י ק ר י ״ ש ט ו. ער איז אומגעלומפערט גרויס: צוועלף איילען לאנג און צוועלף איילען ברייט. דיא אויגען רויט, האר — גאלד געפארבט מיט גרינע פיאטעס און צווייא האלדאך־נאקענס. דער דאזיגער מין פארשוין נים זיך עס אויס דער וועלט פאר מ ש י ח ׳ ן, נעהם און נעהמט איין מדינות. באותה שעה, דערנסמטאך יקום נחמיה בן־חושיאל, שטעלט זיך איהם אקעגען נ ח מ י ה דער זוהן פון ח ו ש י א ל (דאס איז משיח בן יוסף!) מיט דרייסיג טויזענט גבורים פונ'ם שבט אפרים און אין דער דאזיגער מלחמה ווערט נחמיה בן־חושיאל דערהרג'עט, און אזוי געהט שלים־שלימזל ביז דעם אכטען צייכען. — האות השמיני יעמוד מיכאל, וועט אויפשטעהן דער מלאך מיכאל און בלאזען שופר, דרייא תקיעות. בייא דער ערשטער תקיעה ווייזט זיך משיח בן־דוד מיט אליהו הנביא, פארנעהמט דיא צדיקים און נאך יודען צונויפגעלאפענע, וואס בלאנקען זיך ארום אין דער מדבר און פיהרט זייא קיין ירושלים. נאך רעגענט מיט פייער און שוועבעל און האגעל און דערהרג'עט ארמילו״ס הרשע. בייא דער צווייטער תקיעה, אין דעם נייעטען צייכען, שטעהען דיא טויטע אויף לעבעדיג פון דיא קברים.

משיח בן־דוד לאָזט זיך אוועק צונויפנעהמען דיא איבעריגע יודען אין אלע עקען וועלט. פּריצים טראָגען דיא יודעליך אויף דיא פּלייצעס און ברייננען זייא א מתנה צו נאָם, קיין ארץ־ישראל... בייא דער דריטער תקיעה, אין דעם צעהנטען צייכען ענטפּלעקען זיך דיא עשרת השבטים מיט דיא בני משה, רויטע יודעליך, נאר אָהן א צאָהל. יודעליך לעבען, זיצען זיך אין הויכע ספּאָדקעס אויף דיא קעפּ מיט פאַר־ליינטע הענד, קוקען און האבען הנאָה פון דער לויטערער שכינה..."

קאַבצאַנסקער יודען שמעלצען זיך, הערענדיג לעבין אויוועו, עס צר־שפּיעלען זיך זייא דיא געבליטען, ווערען בייא זיך שטארק, זיינען גרייט צו נעהמען פּייל־עגבויגענס און לויפען אין דער מלחמה... מען פארגעסט אויך נישט דיא גרויסע סעודה פונ'ם לויתן און דעם שור הבר מיט דעם יין המשומר. רבה בר בר חנאָ'ס פעטע נענזליך, פון וועלכע עס רינט שמאַלץ, ווערען אויפגעגעבען צום בריליאַנטענעם טיש אויף גין־גאָלדענע־פּאָלימעשקעס. צדיקים עסען, טרינקען און לעקען דיא פינגער. — מיינע הונגעריגע קאַבצאַנסקער יודען בעלעקען זיך, עס געהט זייא איבער דיא סמאהע, מען הערט, וויא עס בורטשעט זייא אינווענינג אין בויך און זייא קראַטצען, קראַטצען זיך נעביך... מען ליינט אוועק פאר צרות דעם לויתן און מען נעהמט זיך לעת־עתה צו דער פּאָליטיקע, צו דעם גאַנצען ענין פון טכסיסי מלחמה, אין וועלכען זייא האלטען זיך פאר גרויסע בריות און טהוען דרינען אויף פשטליך גאַנץ שכל־דיג. דיא גאַנצע לאַנד־קאַרטע איז בייא זייא אויסגעמאָהלט אויף דער האַנד. און בשעת בעריל מיט זיין קאָמפּאַניע שטעלען אוים אויף דער דאָלאָניע קירה'ס חיל, אויף דיא פינגער דעם תוגרם, צווישען זייאביידע, אויף דעם קרהחיים, א ים, אָדער דעם פּרוט און עס קעהרט זיך א וועלט, איז לייזער מיט זיין קאָמפּאַניע שטארק בעשעפטיגט מיט דיא שרים זייערע דאָרט, אין הימעל, אויסווייזענדיג בפירוש פון רש"י, אז קיינער פון דיא מלכיות האט נישט דיא מפּלה דאָ אונטען, ביז עס פאַלט נישט דער שר זיינער דאָרט אויבען. בעריל וויל שוין צומאַכען דיא פינגער אַזוי, אז דער תוגר זאָל אומקומען, אריינפאַלען אין ים. — ניין, בערעלע! שרייעט איהם לייזער, אומזיסט דיין מיה, דוא עם־האָרץ איינער! פּאַלען מוז נאָר דער שר של אדום, אזוי, גראָבער יונג, שטעהט געשריבען. אז מען ווייסט נישט, בעדארף מען שווייגען און זיך נישט מישען... בערעלען פאר־דריסט עס זעהר שטארק און וואס לייזער זאָל פון אצינד אָן נישט עפּיס זאָגען, שרייעט ער, איהם אויף צו להכעיס, אלץ פאַרקעהרט. למשל, ווען דיא צייט איז נעקומען איבערצוצעהלען דיא קאַסע פון געוויסע נגידים און לייזער חאט זיך גענומען נטשמאַק צום עסק, האט געשאַצט על פּי יושר ר' איצע גלופּסקערס

פייגל אויגן צי קינדער טעג אמפערן איך אילע צי
טיימפערלעך

פאַרמעגען אין צווייא מיליאָן און ר' קלמן'ס פאַרמעגען נאָר אין אנדערטהאלבען מיליאָן קערבליך, איז בערלען אויסגעקומען צו שאַטצען דווקא פאַרקעהרט, נישט אזוי וועלען טרעפען דערמיט ר' קלמנ'ען, וויא לייזערען, און דערפון איז א מאל ארויס מיאוסע זאכען. א טהייל האבען געהאלטען מיט לייזערען, א טהייל מיט בערלען. מען האט זיך געדונגען, געהאַספּערט, געווערטעלט: וואס איז, עפּיס געלט־שמעלט?! ישרנים פלעגען זיך אריינלייגען אין שלום אריין: פאָלגט אונז, גיט נאך בערלען אויף ר' קלמנ'ען, וועט ער אייך נאָכגעבען אויף ר' איצען. — מה רעש? האט איינער געמאַכט א פשרה: ר' איצע האט א מיליאָן זיבען הונדערט־פופציג־טויזענט און ר' קלמן אויך אזוי פיעל, א מיליאָן זיבען הונדערט־פופציג־טויזענט קערבליך. מיר דאַכט זיך, ס'איז גאַנץ אָרענטליך,ביידע צדדים קענען צו־פריעדען זיין. לייזער און בעריל באַדאַרפען שטעלען משקה, עס קומט פון זייא בראַנפין. — קוילעט אונז דאָ פאר א גראָשען, שרייט לייזער מיט בערלען אין איין אָטהעם, מיר האבען אָסור נישט קיין פּרוטה. — עט, האט מען גענטפערט, נישקשה, דער שמש וועט באָרגען, גיט איהם נאָר א משכון...

אז פלעגט קומען צו רייד פון ר' יודעל קאַבצאַנסקער, האט איטליכער געמאַכט א מינע מיט איין ערענסט פנים. אלע האבען געזאָגט פּה אחד, ער איז נישט אזוי רייך, וויא אָהן עין־הרע א מוצלח. נאָר פאר וואס איז ער נישט אזוי רייך, וויא א מוצלח? אָט דרינען האבען זיך געטהיילט דיא מיינונגען. א טהייל האבען געזאָגט, אז אליהו הנביא האט דענסטמאָל, דענסטמאָל געשיקט דעם זיידען ר' שמעלקין משלוח־מנות א יערכען בייטעלע מיט א פעניגיל, פון דעם בייטעלע לאָזט זיך קיינמאל נישט אוים, אין איהם איז שטענדיג דאָ נאָר אזוי פיעל געלד, וויפיעל עס קען אריין, נישט מעהר, נישט וויינינער. ווידער א טהייל האבען געזאָגט: ניין, אליהו הנביא האט געשיקט משלוח מנות ר' שמעלקין נאר א ווינש־פינגעריל מיט דעם שם המפורש. ער האט אָבער אָנגעזאָגט, ער זאָל ווינשען נאָר אזוי פיעל צו האבען, וויפיעל ער בעדארף. — עט! האבען יענע מיט א קנייטשעל געמאַכט, עט און נאך א מאל טאקי עט!... ווען אפילו אזוי — וואָלט דאך ר' שמעלקע ביים ווינשעניש מיט דעם ווינשפינגעריל, אז עס האלט שוין ביים ווינשען, געקענט ווינשען, אליהו הנביא זאָל איהם ווינשען, אז ער זאָל מעגען ווינשען, וויפיעל ער ווינשט זיך צרווינשען!... אוי, אוי, מיר זאָלען עס נאָר האבען ווינשפינגערליך, ווייסען מיר שוין, וואס עס וואָלט געווען!... אָח־ח־חאָ! האט מען געקרעכצט, שלעכט ארום און ארום. אין מיטעל טאקי נאָר א ווינשפינגעריל. וואס זאָלען מיר טהאָן? אוים פּרנסות. חאָטש צערייס זיך, שונא ציון, וועט דיר גאר נישט

העלפּען... **חיינטיגע צייטען צו לעבען, וויא ס'איז צו דערהאלטען דיא נשמה, בער דארף מען האבען ריינע נסים...**

ט.

אונזער הערשעלע, וואס האט שוין געוואוסט נעביך דעם טעם פון גרים, וואס דאס יונגע בלוט זיינס איז נאך געווען זודיג־הייס, וואס דיא דערקוועטשטע נשמה זיינע, אזוי פריה פאר דער צייט, האט זיך, וויא א געפאנגען פייגעלע אין דעם שטייניל, געשלאגען נעביך ארויסרייסען זיך פון דער קלעהם אין דער פרייער וועלט — ער, הערשעלע, האט זיך אנגעחאפּט אין דעם ווינשפינגעריל מיט אלע זיינע געדאנקען און עס גענומען אויף זיינע כלים. חלעבין, רבוני של עולם, האט ער בייא זיך געטראכט, פאר וואס זאלען מאקי נאר אהן קאטאוועס, יודען נעביך נישט האבען אזעלכע מיני ווינשפינגערליך? פאר וואס א מאל, אז ס'איז געווען דיין גוטער ווילען, האסט־דוא דיינע קינדער ישראל געגעבען מן אין דער מדבר, פיינעליך, טויבען זיינען זייא געפלויגען אין מויל אריין און פון א שטיין האט זייא געפלייצט וואסער אויף צו טרינקען! לאז זיך דאכטען, אז היינט זיינען יודען אויך אין דער מדבר צווישען שלאנגען, עקדישען און דעם פיפערנאטער. — אך, וויא שיין זיין קינדערשער שכל האט איהם אויסגעמאהלט אזא פינגעריל, וואס אז מען זאגט: „פינגעריל, פינגעריל! איך ווינש דאס, איך ווינש יענס,“ האט מען דאס, וועלכעס מען ווינשט, נאר אהן מיה, אהן קאפּדארעניש. א תענוג חלעבין! אין מעשה־ביכליך האט ער בעגעגענט זעהר פיעל וואונדערליכע זאכען, וואס זיינען געשעהען אויף דער וועלט דורך צויבער, דורך שמות און ווינשפינגערליך. ער האט געלייענט א־שטיינער, וויא איינער איז א מאל געפלויגען רייטענדיג אויף א רוח איבער טהאלען און איבער בערג, איבער וועלדער, איבער פעלדער ביז ער איז געקומען ערגיץ אויף א קעמפּע. אויף דער קעמפּע שטעהט א בריליאנטענער שלאס, א פּאלאץ מיט הונדערטער חדרים. אריינקומענדיג אין פּאלאץ, זעהט ער: גילדענע טישען זיינען געגרייט מיט דיא טהייערסטע קרעדענצין און מען זעהט נישט קיין לעבעדיגע מענשען. נעהמט דעם בחור ארויס זיין ווינשפינגעריל און מאכט: פינגעריל, פינגעריל! איך וויל עסען, איך וויל טרינקען. דאס וויל איך, יענס וויל איך, וויל און וויל. — קומען עס אריין באלד פּרינצעסענס, בת־מלכות, איינע פון דער אנדערער שעהנער, נאר מחיה, איינגעטונקט אין פּעריל, אין דימאנטען, אין גאלד, אין זילבער און טהוען זיך א נעהם צום בחור. עס טהוט פּלוצלים א זעץ א

שארפע קאפּעלע, מען פיהרט דעם בחור לעבעדיג מיט א מארש אין א מירמעל־שטיינענער באד, וואו ער גלייכט זיך אויס דיא ביינער. דערנאך הויבט זיך אן א מאהלצייט מיט גילדענע יויך, מיט דעם טהייערסטען ראזינקעס ווין. מיינער איז נישט פויל, עסט, טרינקט, טהוט זיך וואויל. אזוי געהט עס ווייטער, ווייטער און ווייטער... דאס ווינשפינגעריל איז איהם וויא א טשוואק געזעסען שטייף אין קאפּ, שטענדיג וועגען דעם אליץ געטראכט און איז איהם אין שלאף אפילו פונ'ם זינען נישט ארויס. דאס וואס א ווינשפינגעריל איז דא, איז דאך א געוויסע זאך און ער האט דרינען הייליג געגלויבט, ווארום אזוינס האט ער דאך געהערט אויך פון זיין טאטען. א טאטע ווייסט... סטייטש, פון וואנען האט ער דען געהערט יענע אלע מעשיות פון יענער וועלט, פון אלסדינג, וואס קאכט זיך אין גיהנום, אין גן־עדן, פון מלאכים, בעלי־שמות, מכשפים, שדים און רוחות, ווען נישט טאקי פונ'ם טאטען. היינט ווען ער זאל נישט געווען גלויבען אין: „גרונט“ אריין, אין דעם „אני מאמין, אז א טאטע ווייסט“ וואס־זשע וואלט געווארען חליכה פון זיין ביסעל יודעשקייט?!...

כל־זמן הערשעלע איז נאך געווען א יונגעל, פלעגט ער אליץ טראכטען, אז ווען ער זאל נאר האבען א ווינשפינעריל, וואלט ער זיך געווינשען א ווארעמע, (1) פרישע בולקע מיט א ראסעלפלייש און א פעטען קונעל נאר אין מיטען דער וואך, וויל דענסטמאל פלעגט ער זעהר אפט ליידען הונגער, נישט פאר יודען געדאכט און קיין בעסערס פון אזעלכע מאכלים איז דאך אויף דער גאנצער וועלט מעהר שוין נישטא. אויך וואלט ער געווינשען, אז אלע מלמדים און חדרים זאלען, אין־איינעם (2) מיט דיא סידורים טאקי, פארשווינדען ווערען מיט דעם רויה, עס זאל פון זייא טאקי, רבוני של עולם, קיין זכר נישט בלייבען, ווייל אנקוקען האט ער נישט געקענט דעם חדר און דעם מלמד זיינעם, דעם רוצח. פון דער מוזיקע וואלט ער זיך (3) געווינשען א גוטען שופר־בלאזער און א קאטערינשטשיק, ווארום קיין אנדערע מוזיקע, חוץ א שופר א גאנץ חודש אלול און א קאטערינקע, וואס איז אויף עטליכע טעג פארוואַרפען געווארען א מאל אין זיין שטעדטיל, האט ער נישט געהערט. — שפעטער, אז ער איז עלטער געווארען און אנגעהויבען צו פיהלען אנדערע מיני בעדערפענישען, האט ער אויך געהאט אנדערע מיני ווינשעניש. דענסטמאל וואלט (4) ער זיך געווינשען א בת־מלכה, א פרינצעסין, א שטוב מיט א בעל־הבתיש'קייט, עטליכע ציגען מיט א צווייא דרייא בהמות.

דיא בת־מלכה האט אונזער הערשעלען זיך דענסטמאהל געמאהלט אין דער געשטאלט פון ביילען, א יאדערדיג מיידיל, א דיקס, קורץ געוואקסען מיט

רויטע, פולע באקען, א פארריסען נעזיל און שווארצליכע־ברענענדיגע אויגען. איהר טאטע בן־ציון צ ב י ה'ס — א גלעזער און דערבייא טאקי שוין אויך א שטיקעל ארכיטעקטער, נישט אזא מייסטער מיט דער האק, וויא א מבין — האט נעהאט זיין אייגענע שטוב, דיא דריטע פון הערשעלעס טאטענס הויז, און וויא דער שטיינער אין יודישע שטעדטליך, איז א נאהענטער שכן איין אייגענער מענש, נעהער צו דער משפחה און מאכט אויס מעהר וויא א לייבליכער קרוב אין דיא גרויסע שטעדט. קליינשטעדטילדיגע שכנים וויסען איינער ביים אנדערען א מינדסטע זאך, וואס מען רעדט, וואס מען קאכט ווארמעס, איטליכס פיטצעלע, וואס טהוט זיך אין שטוב. איינער דעם אנדערען קוקט־נאך, צאטעוועט וויא א שפיאן. מען קריגט זיך, זידעלט זיך און מען בעט זיך איבער, ווידער אויף דאס־נייא צוקריגען זיך. שכנות קריכען איינע צו דער אנדער נאך א קויל פייער, לייען א האקמעסער, א ריבאייזען, א כשר־שטיין, א פארעווען טאפ, א ווייקשעפיל און איין איי אויף חלה שמירען. האלטען זיך איין עצה, אויף וויפיעל איינגליך אנצר הויבען דיא פיאטע, ווען אפצולאזען און פארשליסען דעם זאק. פארהערען זיך אין איינגעמאכטס־פרעגלען פון אגרעסען, אין אויספלעכטען דעם פורים־קוילעטש און אפצוויקלען דיא קישעלעך. טראגען איינע צו דיא אנדערע וויזען אויף חידושים דעם המנטאש אויף פורים, דעם קניש און דעם פיינקוכען אויף שבועות; איינע ווינשט דער אנדערער: דערלעבט איבער א יאהר אין פיעל נוטס מיט דעם מאן און דיא קינדער! טראכטענדיג א מאל אין הארצען: פוקע זיך, שלימזולניצע, נעהמען זאל דיך דער רוח!... הערשעלעס מאמע און ביילעס האבען נעלעבט צווישען זיך וויא נאהענטע שכנים, און הערשעלע אליין איז קינדווייס שטארק חבר געוועזען מיט ביילע'ן: פלעגען לויפען, שפילען זיך אין זשמורקעס מיט נאך חברים און חבר'טעס טאנצען, שפרינגען בארפיסערהייט נאך א רעגען אין דיא קאליזשעס און זינגען ביידע, האלטענדיג זיך בייא דיא הענטליך, דאס בעקאנטע לידעל: „א זון מיט א רעגען, דיא כלה איז נעלעגען. וואס האט זיא נעהאט? א יונגעלע. וויא אזוי האט עס נעהייסען? משה'לע, וואו האט מען עס נעווינט? אין א ווינעלע. וואו האט מען עס בעגראבען? אין א גריבעלע.“ —ביילע פלעגט א מאל אין שפאס אנ־שטאט משה'לע זאגען: „הערשעלע“, און הערשעלע פון זיין זייט האט אנשטאט „דיא כלה“ נעזאגט אויף קאטאוועס: „ביילעניו“.... ביילע פלעגט קענען דער־צעהלען מעשיות פון נזלנים, מכשפים, מכשפה'טעס און פון א רב מיט א רביצין. הערשעלע פלעגט אויסהערען איהרע מעשיות, קוקענדיג איהר אין מויל אריין מיט גרויס פארגניגען און נארנישט. — ביילע איז פאר איהם נעוועזן דאס אייגענע וואס

פייטיג, מאטיל און נאך אנדערע חברים. נאר שפעטער אביסיל, אז הערשעלע איז שוין א גמרא־יונגעל, הויבט ער פלוצלים, פון דער העכער הויט, אן פאר איהר זיך צו שעהמען, אליין נישט רעכט צו־וויסען פאר וואס, פאר ווען? נארנישט, גלאט אזוי, ער שעהמט זיך!... ער האט צר גלייכער צייט זיך נעשעהמט, אויך טאקי שטארק חשק נעהאט צו איהר, האטש פון־דערווייטענס אנצוקוקען זיא. און ווען ס'איז אמאל אויסנעקומען צונויפקומען זיך מיט איהר אין איינעם, פלעגט ער רויט ווערען און אראפלאזען דיא אויגען. זיא האט אויף איהם קוקענדיג, אויך אנגעהויבען זיך צו שעהמען און ביידע האבען געזוכט איינער דעם אנדערען וויא מעגליך אויסצומיידען. נאר וואס מעהר ער האט זיא אויסנעמידען, האט איהם אלץ מעהר דאס הארץ זיינס צו איהר נעצוינען. איהר קול האט איהם ליעבליך נעקלונגען אין דיא אויערען. איהרס א ווארט פון־דער־ווייטענס איז איהם זיך צונאנגען אין אלע אברים. קיין בעסערע, קיין שעהנערע פון איהר, האט זיך איהם נעדאכט, איז אויף דער גאנצער וועלט נישטא. ער האט שוין נעוואוסט דענסטמאל פונ'ם לעהרנען, אז קוקען אויף איין אשה און טראכטען פון איהר, איז א גרויסע עבורה. נאר וויל ער האט עס נעוואוסט, דעריבער טאקי האט זיך איהם ערשט נעגלוסט; וויל ער האט נעלעהרענט, אז דאס איז איין עבורה, דעריבער טאקי האט עס איהם, וויא אויף צו להכעיס, שטארק נעצוינען דווקא אויף ביילע'ן צו קוקען, און וויל דאס איז נעווען א נעהאפטער קוק בגנבה, נישט גאנץ פרייא, וויא פריהער, דעריבער האט ער טאקי עפיס נעטראכט... נע־טראכט און זיך געשעהמט. — אז הערשעלע האט, רייבענדיג זיך צווישען ק א ב־צ א נ ס ק ע ר לייט, איבערגענומען בייא זייא דעם שטייגער פון ווינשען אין־איינעם מיט דער מעשה פונ'ם ווינשפינגעריל, האט ער זיך נעווינשען א בת־מלכה, דאס הייסט — ב י י ל ע ן.

דאס ווינשעניש אין ק א ב צ א נ ס ק איז נעווען איינע פון דיא גאנץ נעוועהנטליכע בעשעפטיגונגען, צו אונטערהאלטען זיך און פארברייגען דערמיט אביסיל דיא צייט — א בעשעפטיגונג, וואס איז נעקומען פונ'ם שטענדיגען ליידען מאנגעל אין דיא נייטינסטע בעדערפענישין און פונ'ם ליידיג זיטצען אהן פרנסה. אזוי לינט שוין בטבע פונ'ם מענשען: „דאס וואס נעהט אפ, נעהט נישט ארויס פונ'ם זין, מען באניטינט זיך חאטש מיט דעם טראכטען דארין“... „האפנונג און ווינשעניש איז דער נויטס מלאכה, דאס משוגע זיין איז פאר וואוילטיג און הצלחה.“ אזעלכע גרויסע בריות אין דעם ווינשען, וויא ק א ב צ א נ ס ק ע ר יודען, זיינען נישטא אויף דער גאנצער וועלט: פרייע, ליידיגע צייט האבען זייא גענוג, און צרות

זיינען זייא, ברוך־השם, אויך נישט זשעדנע, היינט וואָס־זשע איז דאָ פאר אזא ווינדער, אז אין דעם ענין הווינשטנ׳ש האבען זייא דערגרייכט אזא הויכע מדרגה מעהר פון אלע לייט אויף דער ערד! וואס נאָר עפּיס א שמיעס איז בייא דיא ק א ב צ א נ ס ק ע ר באלד א ווינשעניש. לאָמיר אָנחאפּען למשל דאס א שטיינער; שמיעסענדיג פונ׳ם ים אוקיונוס קען זיך איינער פארגינען צרווינשען: אזוי פיל נעלד זאָל איך האבע׳, וויפיל זאמד אויפ׳ן ברעג זיינעם ארום און ארום!—עט, מאכט דער צווייטער, דער גאנצער ים זאָל זיין טינט און איך זאָל האבען אזוי פיל, וויפיל מען וואָלט מיט דעם טינט גיקענט אָפּחתמ׳נען טראַטעס, איטליכע אויף טויזענט קערבליך!... און איך, ווינ׳שט דער דריטער, אויפהייבענדיג מיט א זיפצעלע דיא אויגען צום הימעל:ביידע זאָלט איהר שטאַרבען, רבוני של עולם, און איך אליין זאָל אייך ירשה׳נען!... נוט צוברייננען פלעגט מען נעוועהנטליך דיא זומערדיגע ליכטיגע אָווענטען. עס וועט גאנץ נענוג זיין אויסצומאָהלען דאָ א קאַרטינקע פון איין אָווענט אזעלכען:

אין דיא הייזער ברענט נישט קיין ליכט. טהיר און טויער זיינען אָפען. מען עסט וועטשערע פאר דער לבנה. נאך דער וועטשערע שיטען זיך, וויא דיא מורעשקעס, ארויס פון דיא הייזער: מאַנסבילין אָהן קאַפּאָטעס, אין דיא איינע טלית־קטנ׳ס, ווייבער צושפּילעט, נאָר אין דיא אונטערשטע קליידליך, קינדער אויסנעטהאָן האלב־נאקעט. שכנים א גאנצע קופּה ליינען זיך אויס אין דרויסען, יונג און אלט, קינד און קייט, אלע אין איינעם. נילדענע פּאסען פון דער לבנה שלאָגען זיך דורך ערניץ צווישען דעכליך, ציהען זיך איבער קעפּ, איבער פּיס אין דער קופּה מענ׳שען, קריכען ווייטער, ווייטער, טאנצענדיג אויף ווענט, אויף פּלייטען און ווייזען אָז דאָ א קאַטץ, וואס דראַפּעט זיך, ניסטערט אויף א דאך, דאָרט קיה אויסנעצ׳טרעקט אויף דער גאַס, מעלה־גרה׳ן, אונטערשמייסענדיג זיך פּאמעליך מיט דיא ווידלען און קייכען, זיפצען מיט א חריפ, עפּיס וויא פונ׳ם בויך. — דיא ערשטע עטליכע מינוט איז איטליכער בעשעפטינט מיט זיך, מען גענ׳יצט, סלוקערצט, מען טרייבט פּלעה און מען קראַצט זיך. ווייבער הויבען דערווייל אָן דעם שמיעס ווענען דער היינטינער וועטשערע, איטליכע מיט איהרס: בייא ד ע ר, זיינען דיא שטשיפּקעס בעטאַמט נעוועזען אזוי, אז דער מלכות האט עס נעמענט עסען, בייא י ע נ ע ר איז דער ארבעס צוקאָכט נעוועזען ווייך, וויא מארך, אז מען האט נעלעקט דיא פינגער. איינע דערצעהלט דאס גרויסע גליק, וואס זיא האט נעטראָפען: פאר א גראָשען האט זיא נעהאנדעלט אין מארק א מציאה — א רעטיך גרויס, וויא דער קאָפּ. פון וועלכען מען האט נענוג נענעסען אין דער פריה, אויך אצינד אויף

דער נאכט און ס׳איז נאך איבערגעבליבען א היבשער שטיק אויף מאָרגען, מען זאָל לעבען און נעזונט זיין! אלע רעדען הויך אויף אלערלייא דינגע, קוויטשעדיגע קולות. דיא מאנען ברומען לעת־עתה אונטער, מישען זיך אריין נאָר, וויא פון יוצא וועגען, גלאַט אזוי מיט א וואָרט. זייא ליינען זיך דערנאך מיט דעם בויך ארויף און, פאר־קוקענדיג זיך אויף דעם אויסנעשטערנטען בלויען הימעל, נעהמט מען זיך געשמאַק שמיעסין, וואס טהוט זיך אזוינס דאָרט אויבען. דיא לבנה ווייזט זיך אויפ׳ן אָרט, וואו דער עולם כינט; מען קוקט אין איהר אָן דיא ליכטיגע צורה פון יהושע און איטליכער מאכט: אוי, א נאָז מיט אויגען!... איציק און בעריל, וואס האלטען זיך פאר שטיקליך שטערנזעהער, חקרנים, טייטען מיט פינגער אויף דעם „אלף בית“ פון דיא שטערען און האמפּערען זיך וועגען דעם „תיו“ און „חית“. דער איבעריגער עולם טהוט צוליעב זייא ביידע. איטליכען פון דיא צווייא חקרנים, וואס טייטעלט איהם מיט א פינגער, נים מען נערעכט, שווערענדיג זיך: יא, אמת טאקי, איך זעה, זעה, וויא איך בין א יוד! — אי, אי! צושרייעט זיך שטאַרק פארוואונדערט א יוד, עפּיס אזוי פיעל שטערען דאָרט, דאָרט איז דיא נעפלעקטע, ווייסליכע פּאסען, אָנגעזעצט וויא מאָהן! אזוי פיעל רענדליך ווינש איך מיר צו האבען... נעהם שוין, נעהם! מאכט דער אנדערער, איך לאָז פאר וועלוועלער, פאר איטליכס שטערנדיל א קאָפּיקע. עס נעפינען זיך בעלנים אויף נאך וועלוועלער, צווייא, פינף, צעהן פאר א גראָשען, און בשעת יודען טאָרגעווען זיך דאָ אזוי, רעהנען, צעהלען, לאָזען אראָפּ דיא מקחים און וואַרפען דעם קורס פון דיא שטערען, זיצט דאָרט אין דער זייט איינער עפּיס א לץ, דרשה׳ט און זאָגט גלייכע ווערטליך. דיא ווייבער ארום איהם שרייען קלאָמפּערשט; פע, גענוג! פארשטעקענדיג זיך דיא אויערען, הערען זיך אָבער זעהר גוט צו און קייכען פאר געלעכטער... קינדער זיצען אויך נישט ליידיג, קיטצלען זיך, דערלאַנגען איינער דעם אנדערען א קלאַפּ, א שנאָל אין דער נאָז. דער פון דער נאָז טהוט א קוויטש, יענער פונ׳ם שנאָל מאכט זיך צום תם, נעביך נאָר א צדיק אין פּעלץ און בייזערט זיך קלאָמפּערשט: שאַ, שאַ! מאמעס שעלטען דיא קינדער, בענומען זאָלען זייא הלוואי ווערען, און אנב טאַקי זייא מכבד מיט א קניפּ. דיא טאַטעס וואַרפען אוועק דיא טאָרנעס און פאלען פלוצלים פונ׳ם הימעל אראָפּ אויף דער ערד. דעם האט א זשוק זיך אריינגעפּלאָנטערט, אין באָרד, יענעם — אין דיא פּאות, דעם דריטען קריכט עפּיס אונטער׳ן העמד דאָרט אויפ׳ן רוקען. א רויטע קוה, א פרעסערען, פון וועלכער עס האט זיך אָפּגעטהאָן דער שלאָף, פארקריכט, ביים שטשיפּען גראָז, אין דער זייט גאס ביז צו דער גאנצער עדה יודען, דרעהט זיך צו זייא אויס מיט

דעם הינטען מחילה און פּיהרט זיך עפּיס אויף פּע, נישט מיט דרך־ארץ. אלע זידלען זיא מיאוס אָפּ, טרייבען זיא און שרייען: היידא! אין איין קול. זיא דרעהט זיך געשווינד אויס פון יודישע הענד און לויפט אהין אין איהר רוה אריין. דערפון שפּינט זיך עפּיס א לאנגער שמיעס: וועמענס קוה איז דאס? וויפיעל מילך גיט דיא קוה? וויפיעל איז דיא קוה ווערטה? „שא, וויפיעל, מיינט איהר, יודען!“ טהוט פּלוצלים איינער א פרעג: „זאָל ווערטה זיין דיא גאנצע קאַב־צאנסקער טשערעדע, שוין מיט דיא ציגען אין־איינעם?“ איינער שאצט עס אזוי פיעל, דער אנדערער — אזוי פיעל, דער דריטער ווינשט זיך דאס צו האבען, וויפיעל ס'איז ווערטה מעהר. איטליכען בעזונדער חאפּט אָן א ווינשעניש און מען ווינשט, ווינשט, ביז דיא צונג ווערט מיעד רייעדענדיג און מען הערט פון־דער־ווייטענס, וויא איינער חראָפּעט שוין אהן עין־הרע געשמאק. דיא מאנען טרייבען דיא ווייבער: קומט שלאָפען! דיא ווייבער מיט זייער חן קוויינקלען זיך קלאָמפּערשט: עס גלוסט זיך זייא נאָר ניט געהען אין בעט אריין און וואָלטען דיא גאנצע נאכט נערען דאָ, אין דרויסען, געשלאָפען. א יונג פּאָר פּאָלק געהט אוועק באָלד טאקי, דיא איבעריגע מאכען שיהות, דינגען זיך, ביז פון ערגיץ א ווינקעלע שפּרינגט ארויס פּלוצלים א ציג, וועלכע א פּאָר ווייסע־חברה'ניקעס האבען איבער־געשראָקען, אונטערגנבה'נענדיג זיך שטילערהייט צו איהר אויף דער פריזבע דאָרט; זייא נאך איהר און זיא אין גרויס איילעניש, יאָגעניש, פּוטץ אריין צווישען דער קופּה יודען. עס ווערט א מהומה, א קאָכעניש, מען גיט זיך א חייב אויף ניך און, בטלנ'דיג חלומות, צולויפט מען זיך געשווינד, איינער נאך דעם אנדערען נישט צו זאָגען אפילו א גוטע נאכט!—

נריך צום אַנהייב : ז״ג = קאַבצאַנסקע
י׳ דאָס צוויי׳ ב״ק : 1

אז דיא הייליגע תורה זאָגט: „יששכר חמור, יששכר איז איין אייזעל, גרם, א ברייטביינינער, רובץ, וואס הויערט, בין המשפּתים, צווישען דיא געמאַרקען“, דעם נאכדעם, דאכט זיך, קיינעם שוין נישט פריקרע זיין דאס פארגלייכעניש פון א יודיש בר־מצוה יונגעל צו א לאָשאקיל ביים נעהמען עס צו דער ארבייט. — עס לויפט זיך א קליין לאָשאקיל הינטער דעם וואָגען, וועלכען דיא ווייסטע מאמע זיינע, דיא שקאַפּע, שלעפּט נעביך, איינרייסענדיג זיך דאס געזונד און חאפּענדיג הינטער־וויילכם א שמיטצעל, גאָרנישט, עס זאָל איהם דאס אָנהויבען צו אַרען. עס לויפט זיך פרייא, יאָגט הענדום־פּענדום, דרינעט מיט דיא פּיסליך, טאנצט, שפּרינגט

טאָץ־האָץ־תאָץ לעבעדיג פרעהליך, פאררייסענדיג רעם ווידעל און האט הנאָת פונ'ם לעבען. פּלוצלים טהוט מען איהם אָן א צייטיל, מען שפּאנט עס צו מיט א שטריקעל צו דער פארוואָגעלטער מאמען. געה בחור, נים מען איהם שטארק אנ־צוהערעניש מיט דער בייטש, געה בחור, אויפ'ן דראָנזשיק! דאס הארץ רייסט קוקענדיג וויא יונגערהייט איז עס נעביך דערשלאָגען, וויא יונגערהייט געהט עס בעטריבט, פאראומערט אין דעם שווערען יאָך. און דער־ערד איז נעביך זיין קאָפּ, אז אָך און וועה צו זיינע יונגע יאָהרען!

אונזער הערשעלע ווערט בר־מצוה — א לאָשאקיל שוין מיט א צייטיל! זיין קעפּיל און זיין דאר־קינדערש הענטיל נעביך זיינען געבונדען, גע־וויקעלט שטייף מיט רימענס, רצועות. דאס ערשטע מאל מאכט ער דעם „לשם יחוד“ מיט לייב און לעבען און אלע זיינע קרעפטען צו זיין פון היינט אָן משעבד, איינגעשפּאנט אין דער עבודת הבורא...

„וארשתיך לי לעולם“ און איך האב דיך פארקנאסט צו מיר אויף אייביג! זאָגט הערשעלע, ארומדרעהענדיג דיא רצועה אויפ'ן פינגער. א צווייטען־מאל א דרעה און ווייטער „וארשתיך“! א דריטען דרעה און ווידער „וארשתיך לי באמונה“ איך האב דיך פארקנאסט צו מיר מיט דעם גלויבען „וידעת את ה'“ און דוא זאָלסט וויסען וואס פאר א גאָט מיר האבען!...

— נענוג, הערשעלע, זיין א יונגעל! דערמאָהנען איהם אויף דיא עלטערען מיט א מוסר. אויס פרייא! שוין צייט צו זאָרגען, צייט אין זינען צו האבען עפּיס תכלית־זאכען... קום, לאָשאקיל, אויפ'ן דראָנזשיק, קום שלעפּען דעם יאָך, קריעה רייסען אויף דעם שטיקעל ברויט, פארשווארצט ווערען מיט אונז אין איינעם!

צווייא מאל מזל־טוב דיר, קאבצאנסקער אָרעם בר־מצוה בחור'ל!— מזל־טוב דיר מיט דעם „עול עבדה“ מיט דעם יאָך פון עבודת הבורא! און מזל־טוב דיר אויך מיט דעם „עול דרך ארץ“ מיט דעם יאָך פון דער ביטערער פרנסה אין דעם וויסטען לעבען! געזעגען זיך אָפּ מיט דיינע יונגע יאָהרען — דוא ביסט געבונדען! האב מורא פרייא דעם קאָפּ אויפצר־הייבען — ס'איז איין עבורה, מען טאָהר נישט!.. זאָרג, זיפץ, קרעכץ און לאָז דיר דארען, טריקענען דער מוח...

און אזוי וויא הערשעלע האט געהאט א שיין קוויטשיק קול'כען האט דער טאטע דרינען געזוכט דעם תכלית, געוואָלט דערפון מאכען א פרנסה —